

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marek Micka

Vývoj a současný stav právní úpravy soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martin Faix, PhD., MJI

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Vývoj a současný stav právní úpravy soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 27. 3. 2018

.....

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu své diplomové práce, panu JUDr. Martinu Faixovi, Ph.D., MJI za vstřícnost, cenné rady, odborné vedení a nápomoc při zpracování tohoto tématu.

Obsah

Poděkování	3
Rád bych tímto poděkoval vedoucímu své diplomové práce, panu JUDr. Martinu Faixovi, Ph.D., MJI za vstřícnost, cenné rady, odborné vedení a nápomoc při zpracování tohoto tématu.	3
Úvod	6
1 Privatizace ozbrojených konfliktů	8
1.1 Soukromé vojenské společnosti	12
1.2 Soukromé bezpečnostní společnosti	13
1.3 Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti a žoldnéřství	15
1.4 Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti a jejich postavení v mezinárodním humanitárním právu	17
2 Právní úprava soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu před Dokumentem z Montreux	19
2.1 Mezinárodněprávní dokumenty týkající se žoldnéřství	19
3 Dokument z Montreux	22
3.1 Definice a struktura Dokumentu z Montreux	23
3.2 Relevantní mezinárodněprávní závazky vztahující se k soukromým vojenským a bezpečnostním společnostem	24
3.3 Good practices	26
3.4 Poradní fórum	27
4 Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb	28
4.1 Povaha kodexu a jeho aplikace	29
4.2 Specifické závazky týkající se řízení společnosti a personálu	30
4.3 Výcvik a problematika zbraní	30
4.4 Asociace Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb	31
4.5 Členství	33
4.6 Osvědčení	34

4.7 Stížnosti	34
4.8 Vztah mezi Dokumentem z Montreux a Kodexem.....	35
5 Návrh Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností	37
5.1 Rozsah aplikace	38
5.2 Funkce států.....	39
5.3 Státní kontrola a dohled	40
5.4 Mezinárodní dohled	41
5.5 Budoucnost návrhu Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností.....	42
6 Závěr.....	43
Seznam použitých zdrojů	46
Shrnutí.....	52
Abstract	53
Klíčová slova	54
Keywords.....	54

Úvod

Fenomén soukromých vojenských a bezpečnostních společností se mezi širokou veřejností rozšířil především v souvislosti s válkami proti terorismu v Afghánistánu a v Iráku vedenou jak americkými ozbrojenými silami, tak i spojenci z řad NATO včetně České republiky. Jejich role v těchto konfliktech postupně rapidně narůstala, až se z nich v některých případech staly početné soukromé armády, převyšující svojí bojovou efektivitou a výzbrojí i některé státy. Tento fenomén však není tak nový, jak by se na první pohled mohlo zdát. Přítomnost různých žoldáků na bitevních polích je známá prakticky od starověku a k jejich nasazení ve velkém měřítku docházelo například v Africe během různých konfliktů v období druhé poloviny dvacátého století. Nikdy však nedosáhly takového rozmachu jako soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti v poslední dekádě a s tím vyvstaly i otázky mezinárodně právní regulace těchto společností a statusu jejich zaměstnanců, a to i s ohledem na velký počet incidentů (především zabíjení civilistů), jejichž aktéry byly právě zaměstnanci těchto společností.

S ukončením velké vojenské přítomnosti jednotek NATO v Iráku a v Afghánistánu by se mohlo zdát, že došlo k útlumu těchto společností, nicméně opak je pravdou. Instituce jako americká armáda jsou na těchto společnostech již ve velkém závislé. Právě důvod zvyšující se důležitosti a vlivu soukromých společností v tomto sektoru mě přivedl k myšlence, jakým způsobem jsou vlastně v mezinárodním humanitárním právu regulovány a tomu odpovídá i téma mé práce, tedy „Vývoj a současný stav právní úpravy soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu“

Cílem diplomové práce je analyzovat a zhodnotit vývoj a současný stav právní úpravy soukromých vojenských a bezpečnostních společností a to z pohledu mezinárodního humanitárního práva. Způsob, jak toho dosáhnout je analýza a následné zhodnocení dosavadní i připravované mezinárodněprávní úpravy v této oblasti.

Základní otázky, kterými se bude tato práce zabývat, jsou tři:

- Jakým vývojem proběhla regulace soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu?
- Jaký je její současný stav?
- Zda je tato úprava dostatečná a efektivní?

Práce je kromě úvodu a závěru rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se věnuje především základním pojmům a definováním soukromých vojenských a bezpečnostních

společností. Jejich postavení v právu ozbrojených konfliktů a také jakým způsobem se liší od klasických žoldnéřů.

Následující kapitola se zabývá právní úpravou těchto společností před přijetím Dokumentu z Montreux, tedy především Ženevské úmluvy či Mezinárodní úmluvy týkající se žoldnéřství. Třetí kapitola pojednává výhradně o Dokumentu z Montreux a jeho procesu přijetí, struktuře, obsahu, relevantních mezinárodněprávních závazcích a tzv. „Good Practices“.

Kapitola čtvrtá je věnována Mezinárodnímu kodexu chování soukromých vojenských a bezpečnostních společností, a to především jeho povaze a rozsahu aplikace, problematikou výcviku zaměstnanců, Asociací, členstvím, mechanismem stížností a vztahem k Dokumentu z Montreux.

Pátá a závěrečná kapitola pokrývá návrh Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností, a to skutečnosti, které vedly k jeho vytvoření, rozsah aplikace, funkce jednotlivých států, státní dohled a mezinárodní dohled a v poslední řadě budoucnost tohoto dokumentu.

1 Privatizace ozbrojených konfliktů

Podstatou mezinárodního humanitárního práva je ozbrojený konflikt mezi dvěma státy či mezi státem a organizovanou ozbrojenou skupinou. Avšak s příchodem soukromých vojenských a bezpečnostních společností se zdá, že základní struktura a koncepce mezinárodního humanitárního práva se změnila, neboť do ozbrojených konfliktů vstoupili noví aktéři soukromého práva.¹ Užívání kontraktorů či žoldnéřů není v ozbrojených konfliktech ničím novým. Ti byli součástí vojenských operací téměř po celou zaznamenanou historii lidstva.² S pojmem privatizace ozbrojených konfliktů se však můžeme častěji setkat po skončení studené války a mezi širokou veřejností vešel tento pojem ve známost především ve spojitosti se zdlouhavými válkami proti terorismu v Iráku a Afghánistánu, kde soukromé vojenské a bezpečnostní³ společnosti doznaly obrovského rozmachu.⁴ V dnešní době spousta států spoléhá na tyto společnosti, a ty jim vycházejí vstříc svou nabídkou poskytovaných služeb, a to jak během ozbrojených konfliktů, tak i v mírových podmínkách. Mezi takové služby patří například: provádění bojových operací, poskytnutí stráží (ozbrojených i neozbrojených), ochrana důležitých osob či budov, údržba a obsluha zbraňových systémů, čištění minových polí, analýza a vyhodnocení rizik, logistické zabezpečení, zajišťování vojenského zpravodajství, provádění vojenského výcviku atd.⁵

Jak je ovšem možné, že došlo k tak velkému rozšíření soukromého sektoru v ozbrojených konfliktech? Jak jsem naznačil již výše jedním z důvodů byl konec studené války. Nicméně to není důvod jediný. Po rozpadu Sovětského svazu a faktického konce soupeření dvou supervelmocí došlo k obrovské redukci prakticky všech světových armád, které se povětšinou připravovaly na třetí světovou válku, která však naštěstí nikdy nevypukla.

I přes všechna očekávání, rozpad SSSR mír nepřinesl, naopak došlo k zažehnutí mnoha konfliktů v nespočtu nestabilních zemích, které byly dříve pod větší či menší kontrolou jedné ze supervelmocí. A právě do těchto zemí putovaly ve velkém nepotřebné zbraně ze skladů, především z území bývalého Sovětského svazu.⁶ Nutno zmínit, že ve

¹ POCAR, Fausto. Preface. D'Aboville (ed.). *Private Military and Security Companies*. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 9.

² Tamtéž s. 13.

³ Dále jen SVBS

⁴ JUKL, Marek. Privatizace ozbrojených konfliktů. Ondřej, Šturma (eds). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 291-292.

⁵ POCAR, Fausto. Introductory remarks. D'Aboville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012., s. 13.

⁶ KULÍŠEK, Jaroslav. Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

většině případů opravdu levně.

S procesem odzbrojování souvisí také masivní propouštění velkého počtu osob z různých národních armád. V mnohých případech měly tyto osoby reálné bojové zkušenosti. Dobrým příkladem je skončení apartheidu v JAR, v jehož důsledku si tisíce zkušených vojáků z řad prorežimní armády musely hledat novou práci.⁷ Podle některých studií klesl mezi lety 1985-2001 celosvětově počet vojenského personálu o 27%,⁸ a v období od roku 1989 do roku 1999 klesl počet aktivních příslušníků amerických ozbrojených sil o 34%.⁹ Všichni tito lidé se najednou ocitli bez práce a snažili se najít uplatnění pro své vojenské znalosti a zkušenosti. To spolu s nechotou západního světa (především USA) se po studené válce angažovat v nově vzniklých konfliktech, jako například ve Rwandě v roce 1994 či po neúspěšné operaci Gothic Serpent v Somálsku v roce 1993, vedlo k vytvoření jakéhosi vakua, které se soukromé společnosti snažily rychle zaplnit.¹⁰

Dalším faktorem, který umožnil masivní privatizaci ozbrojených konfliktů jsou privatizační programy provedené v 80. a 90. letech především ve Velké Británii a USA, které se sice přímo nedotýkaly vojenství, nicméně na jejich základě došlo na počátku 90. let ke změnám v organizační struktuře armád. Vlády jednotlivých zemí si i přes celkové snižování armádních rozpočtů a velkou redukci vojenského personálu snažily udržet obranyschopnost. To se jim částečně povedlo tím, že uzavřely kontrakty se soukromými společnostmi, které národním armádám obstaraly logistické zabezpečení, stravování či komerční informační a jiné sofistikované technologie a systémy.¹¹ Častým jevem je obsluha těchto systémů právě zaměstnanci SVS či SBS, neboť z důvodu škrťů v armádních rozpočtech tito specialisté jednoduše chybí.¹²

Jak je již zmíněno výše, největšího rozmachu dosáhly SVBS během minulé dekády v průběhu válek proti terorismu v Iráku a v Afghánistánu. Zřejmě každý, kdo se o dění v těchto zemích zajímal, zná společnosti jako Blackwater¹³ či DynCorp, které především v Iráku nasadily největší počty svých zaměstnanců, povětšinou bývalých příslušníků armády

⁷ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. Historie využívání soukromých vojenských sil, *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 3, s. 76–102.

⁸ ROSS, Fetterly. The Demand and Supply of Peacekeeping Troops. *Defence and Peace Economics*, vol. 17, no. 5, October 2006, s. 458.

⁹ EVANS, Samuel S. There When You Need Them? Defining Reliability in Army Contracting for Operation Iraqi Freedom. U.S. Army War College, Pennsylvania, 1, research project, March 2006, s. 4.

¹⁰ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

¹¹ Tamtéž

¹² SINGER, Peter W. *Outsourcing War* [online]. brookings.edu, 1. března 2005 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na < <https://www.brookings.edu/articles/outsourcing-war/>>.

¹³ Dnes přejmenovaná na Academi

či speciálních sil.¹⁴ Pro představu v roce 2008 se v Iráku nacházelo 180 000 kontraktorů pracujících pro armádu spojených států a 144 000 amerických vojáků.¹⁵

V roce 2010 dosáhl počet kontraktorů pracujících pro USA v Iráku a v Afghánistánu čísla 260 000, což znamenalo, že počty amerických vojáků a zaměstnanců soukromých společností dosáhly poměru jedna ku jedné.¹⁶ Je také třeba podotknout, že většina těchto zaměstnanců plnila nebojové funkce a nebyla ozbrojena. Například v roce 2009 se v Iráku a v Afghánistánu nacházelo okolo 220 000¹⁷ soukromých kontraktorů, z nichž 65 % pracovalo na vojenských základnách jako kuchaři či uklízeči. Okolo 20 % sloužilo jako tlumočníci, dělníci či jako osoby zajišťující logistiku a pouze 12 % - 15 % bylo ozbrojených a sloužilo jako stráž důležitých objektů či osob.¹⁸ Je potřeba také zmínit, že s těmito společnostmi jsou spojeny různé skandály. Jeden z prvních se týkal mučení vězňů v nechvalně známé irácké věznici v Abú Ghraib v roce 2004, kterého se měli účastnit právě zaměstnanci SVBS¹⁹, které najala CIA, aby vyslyšeli vězně.²⁰

Dalším nechvalně známým incidentem je masakr na náměstí Nisour v iráckém Bagdádu v roce 2007, kde zaměstnanci již výše zmíněné soukromé vojenské společnosti²¹ Blackwater zastřelili 17 civilistů při doprovodu konvoje americké ambasády.²² Vyšetřování provedené FBI prokázalo, že minimálně 14 těchto úmrtí bylo bezdůvodných²³ a incident vyvolal velkou diplomatickou roztržku mezi iráckou a americkou vládou, mimo jiné i díky tomu, že kontraktoři najatí Spojenými státy požívali imunity a nepodléhali tak jurisdikci

¹⁴ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

¹⁵ USA privatizují válku v Iráku. Soukromníci vydělávají [online]. aktualne.cz, 13. srpna 2008 [cit. 16. července 2017]. Dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/usa-privatizuji-valku-v-iraku-soukromnici-vydelavaji/r~i:article:613569/?redirected=1501356257>>.

¹⁶ DICKINSON, Laura. *Outsourcing war and security: problems and solutions* [online]. theconversation.com, 12. ledna 2015 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na <<http://theconversation.com/outsourcing-war-and-security-problems-and-solutions-35728>>.

¹⁷ Congressional Research Service. *Department of Defense: Contractor and Troop Levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2017* [online]. fas.org, 28. dubna 2017 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na <<https://fas.org/sgp/crs/natsec/R44116.pdf>>

¹⁸ SHEAR, Jeff. *A professional military and the privatization of warfare* [online]. psmag.com, 22. dubna 2011 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://psmag.com/books-and-culture/a-professional-military-and-the-privatization-of-warfare-30468>>.

¹⁹ HERSH, Seymour. *Torture at Abu Ghraib* [online]. newyorker.com, 10. května 2004 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>>

²⁰ BORGER, Julian. *CIA hired private contractors for secret assassination project* [online]. theguardian.com, 20. srpna 2009 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/world/2009/aug/20/cia-secret-assassination-al-qaida>>.

²¹ Dále jen SVS

²² HORTON, Scott. *Getting Closer to the Truth about the Blackwater Incident* [online]. harpers.org, 14. listopadu 2007 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://harpers.org/blog/2007/11/getting-closer-to-the-truth-about-the-blackwater-incident/>>.

²³ JOHNSTON, David, BRODER, John. *F.B.I. Says Guards Killed 14 Iraqis Without Cause* [online]. nytimes.com, 14. října 2007 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.nytimes.com/2007/11/14/world/middleeast/14blackwater.html>>.

iráckých soudů. To vyústilo i k odebrání licence společnosti Blackwater pro působení na území Iráku, a nakonec i zrušením imunity pro všechny SVS působící v Iráku s platností od 1. 1. 2009.²⁴ Společnost Blackwater odebrání licence elegantně obešla tím, že se v roce 2009 přejmenovala na Xe Services a v roce 2011 na Academi,²⁵ čímž se také snažila uniknout před špatnou reputací, která se vázala k původnímu názvu Blackwater. Nakonec však bylo alespoň částečně učiněno spravedlnosti zadost, když americký federální soud shledal čtyři zaměstnance této společnosti vinnými z vraždy, jednoho z nich odsoudil k doživotnímu trestu a zbytek k trestu odnětí svobody ve výši 30 let.²⁶

Na první pohled by se mohlo zdát, že privatizace ozbrojených konfliktů přináší pouze negativa, nicméně to by nebyla úplná pravda. SVBS mají tu výhodu, že nejsou závislé na politických či organizačních omezeních a jsou tak mnohem více flexibilní bez zbytečné byrokracie, což umožňuje jejich rychlé nasazení na potřebném místě. Další výhodou je tzv. body-bag effect, tedy reakce veřejnosti na záběry mrtvých vojáků, jako jsme to poprvé mohli vidět např. ve válce ve Vietnamu. Ztráty soukromých kontraktorů jsou vnímány naprosto rozdílně, než ztráty vojáků národních armád a SVBS na ztráty nemusí brát ohledy.²⁷ Soukromé společnosti mohou také poskytnout větší množství specialistů z řad bývalých příslušníků armády či speciálních sil nebo z řad tlumočnicků či IT specialistů. Věkový průměr kontraktorů se pohybuje okolo čtyřiceti let, tudíž se jedná již o zkušené jedince, kteří mohou nabídnout širší a kvalitnější paletu služeb než čerstvě odvedení mladíci s několikatydenním armádním výcvikem.²⁸

Častým argumentem jsou nižší náklady při nasazení SVBS oproti klasickým armádám, nicméně toto je poněkud ošemetné. Celkové náklady jsou velmi závislé na okolnostech, za jakých jsou tyto společnosti nasazeny. Soukromí kontraktoři mohou vykazovat nižší náklady, jelikož najímá místní obyvatele, kterým nemusí zajišťovat přepravu, stravu, pojištění a mohou jim nabízet daleko menší mzdy.²⁹ Náklady však mohou prudce narůst v případech, kdy od soukromých společností vyžadují stejnou úroveň kvality služeb jako od národních

²⁴ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. Komparace využití služeb SVS administrativami George W. Bushe a Baracka Obamy, *Obrana a strategie*, 2011, roč. 2011, č. 2, s. 111-133.

²⁵ WEINMANN, Karlee. *The Security Contractor Formerly Known As Blackwater Changes Its Name Again* [online]. businessinsider.com, 12. prosince 2011 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.businessinsider.com/blackwater-xe-academi-name-change-2011-12>>.

²⁶ KLUSÁČEK, Jan. *Kauza Blackwater: Hledání spravedlnosti v mediálním věku* [online]. ceska-justice.cz, 5. listopadu 2014 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2014/11/kaenza-blackwater-hledani-spravedlnosti-v-medialnim-veku/>>.

²⁷ NOVÝ, Jindřich, ZAPLETALOVÁ, Pavlína. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil-nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí, *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 2007, č. mimořádné, s. 139-144.

²⁸ BENICSÁK, Péter. Overview of private military companies, *AARMS*, 2012, vol. 11, no. 2, s. 315-324.

²⁹ NOVÝ, Jindřich, ZAPLETALOVÁ, Pavlína. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil-nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí, *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 2007, č. mimořádné, s. 139-144.

ozbrojených složek. Pokud se k tomu připočte působení ve vysoce rizikových oblastech, mohou náklady SVBS snadno překročit náklady na nasazení běžné armády. To vyplývá i ze zkušeností Američanů při jejich nasazení v Iráku.³⁰

1.1 Soukromé vojenské společnosti

Pokud se rozhodneme definovat, co je to vlastně SVS narazíme na problém neexistence jednotné definice. Obecně lze říci, že se jedná o soukromé osoby které:

1. jsou cizí danému konfliktu (nejsou občany bojujícího státu či států)
2. jsou primárně motivovaní touhou po soukromém zisku
3. účastní se přímo boje³¹

Problémem této definice je, že se týká spíše tzv. žoldnérů, ke kterým jsou zaměstnanci SVS často přirovnáváni a některé SVS tyto kritéria dokonce splňují³². Mnohé společnosti se však této definice naopak vzdalují.³³ Pojem „žoldnér“ je navíc mezi veřejností vnímán veskrze negativně. S ohledem na výše uvedené se proto někteří autoři snaží o komplexní definici SVS, kterých je hned několik:

- legálně založené a fungující společnosti vytvořené za účelem zisku, buď poskytováním služeb zahrnující potenciál k užití síly systematickým vojenským způsobem, anebo transferem tohoto potenciálu klientovi, skrze výcvik a další činnosti jako logistickou podporu, nákup zbraní a techniky, nebo zpravodajská činnost³⁴
- reprezentanti evolučního vývoje soukromých aktérů ve vedení vojenských operací, kteří mají současně podobu moderních korporacních seskupení, jsou hierarchicky strukturované a organizované, jsou napojeny na silné vnější finanční zdroje, jsou úzce integrovány a oficiálně registrovány a soutěží spolu v podmínkách mezinárodního trhu³⁵

³⁰ BENICSÁK, Péter. Overview of private military companies, AARMS, 2012, roč. 11, č. 2, s. 315-324.

³¹ BUREŠ, Oldřich a kol. *Privatizace bezpečnosti: české a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 20-21.

³² Tamtéž

³³ ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti, *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14 (46), č. 4, s. 77-85.

³⁴ ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issue*. Oxford: Praeger, 2010. s. 48.

³⁵ SINGER, Petr W. Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry [online]. brookings.edu, 1. ledna 2002 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na < <https://www.brookings.edu/articles/corporate-warriors-the-rise-and-ramifications-of-the-privatized-military-industry/>>.

- společnosti nabízející služby mimo jejich domácí stát s potenciálem použití smrtící síly, včetně výcviku a poradenství armádám, které významně ovlivňuje jejich bojové schopnosti³⁶
- SVBS jsou soukromé obchodní entity, které poskytují vojenské a/nebo bezpečnostní služby bez ohledu na to, jak samy sebe označují, vojenské a bezpečnostní služby zahrnují zejména ozbrojený doprovod a ochranu osob a objektů, jako jsou konvoje, budovy a jiná místa; údržbu a provozování zbraňových systémů; zadržování vězňů; poradenství a výcvik místních sil a bezpečnostního personálu³⁷

Samotné SVS můžeme dělit na tři kategorie podle toho, jaké konkrétní služby poskytují:

1. společnosti poskytující aktivní vojenskou činnost, tedy bojovníky, kteří se aktivně podílí na vedení bojových činností, ochraně a obraně osob či objektů a společnosti poskytující velitele k velení a řízení místních ozbrojených sil (např. Executive Outcomes, Sandline)
2. společnosti poskytující vojenské konzultace či poradenství a provádění přípravy a výcviku místních ozbrojených sil (např. MPRI, Levdan)
3. společnosti poskytující vojenskou podporu ve formě logistického zabezpečení, zabezpečení převozů a přeprav, zabezpečení udržitelnosti operačních schopností vojenských sil na bojišti (např. Kellogg, Olive Group)³⁸

Z výše uvedené kategorizace plyne, že spektrum služeb je opravdu široké a reaguje i na potřeby trhu a zákazníků. Nicméně je potřeba zmínit, že jen malá část těchto společností poskytuje bojovníky pro vedení aktivních bojových operací a soustředí se spíše na zbylé dvě kategorie služeb.³⁹

1.2 Soukromé bezpečnostní společnosti

Stejně jako u SVS, tak i u soukromých bezpečnostní společností⁴⁰ jednotná definice prakticky neexistuje, přičemž je často odlišení SBS od SVS dosti problematické a někteří autoři soukromé společnosti ani takto nerozlišují, neboť existují společnosti, které vykonávají

³⁶ CHESTERMAN, Simon, LEHNARDT, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2007. s. 8.

³⁷ The Montreux Document on private military and security companies. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008

³⁸ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

³⁹ BUREŠ, Oldřich. Jak regulovat soukromé vojenské společnosti? *Mezinárodní vztahy*, 2009, roč. 44, č. 4, s. 85-107.

⁴⁰ Dále jen SBS

obě aktivity, ale hlásí se pouze k jedné. Nehledě na fakt, že určitě činnosti je obtížně zařadit pouze pod jednu z kategorií.⁴¹ Dalším faktorem znesnadňujícím definování SBS je rozdílnost definic v právních rádech různých států a dále také fakt, že samotné SBS se na jednotné definici nemohou a vlastně ani nechtějí shodnout. Jisté ovšem je, že nechtějí být spojovány s pojmem „žoldněř“ a některé ani s pojmem SVS.⁴²

Určité pokusy o jejich definování však existují. Obecně lze říci, že SBS se zdržují poskytovat služby přímo v bojové linii ve válečné zóně, ale jak je naznačeno výše, toto hledisko není přesné.⁴³ Přesnější definice uvádí, že se jedná o osoby samostatně výdělečně činné a soukromě financované podnikatelské subjekty nebo organizace, které poskytují za úplatu služby spojené s bezpečností, a to pro jednotlivce či subjekty, jež je zaměstnávají nebo pro sebe, v zájmu ochrany osob, soukromého vlastnictví či zájmů před různým nebezpečím.⁴⁴ Dle této definice lze SBS dělit na tzv. smluvní a vlastní soukromé bezpečnostní služby:

- vlastní bezpečnostní pracovníci jsou zaměstnání přímo subjektem, jehož aktiva jsou chráněna. Jako obecné pravidlo lze říci, že vlastní bezpečnostní služby se vyskytují v podnicích, institucích a úřadech dostatečně velkých k ospravedlnění plné míry pozornosti k problematice ochrany majetku
- smluvní bezpečnostní služby poskytují bezpečnostní produkty a služby na základě smlouvy s organizací. Zahrnují širokou řadu firem, které prodávají, instalují a udržují zařízení, jako jsou kontrola přístupu, detekce narušení bezpečnosti, ochranné osvětlení a okruhy uzavřených televizních systémů. Existují i další smluvní firmy, jež poskytují uniformované bezpečnostní pracovníky, vedení vyšetřování, hodnocení rizik, navrhují bezpečnostní systémy, přepravují zásilky vysoké hodnoty, chrání vysoce rizikový personál a nabízejí další bezpečnostní služby⁴⁵

O definici SBS se pokoušeli i čeští autoři. Jedna z publikací uvádí, že se jedná o výkon soukromé bezpečnostní činnosti realizovaný v souladu s koncesní listinou (licencí) k zajištění ochrany osob a majetku a dalších bezpečnostních zájmů, a to jak na základě smluvním, tak

⁴¹ ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti, *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14 (46), č. 4, s. 77-85.

⁴² BUREŠ, Oldřich a kol. *Privatizace bezpečnosti: české a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 25-26.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ DEMPSEY, John S. *Introduction to Private Security*. Boston: Cengage Learning, 2010, s. 32.

⁴⁵ BUREŠ, Oldřich a kol. *Privatizace bezpečnosti: české a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 26-27.

pro potřeby vlastní.⁴⁶ SBS lze rozdělit též podle oblastí bezpečnosti, ve kterých jsou tyto společnosti aktivní. Je to zejména:

- Fyzická bezpečnost: ochrana osob a majetku jako například hlídání vstupů do objektu, zabránění krádežím, patrolování objektů a jiných prostor a udržování pořádku
- Informační bezpečnost: ochrana proti neoprávněnému užívání počítačových programů a zabránění krádežím firemního výzkumu a plánů rozvoje
- Bezpečnost personálu: ochrana klíčových manažerů či celebrit a prověřování historie potencionálních zaměstnanců⁴⁷

Jak plyne z výše uvedených definicí, zákaznicky SBS jsou spíše jiné firmy či soukromé společnosti zabývající se obory jako bankovníctví, zdravotnictví, těžařské či naftařské společnosti apod. Výjimečně se však vyskytují i kontrakty s vládami či armádami, což jasně dokládá, jak obtížné je někdy určit, zda se jedná o SVS či SBS.⁴⁸

V ČR dnes působí velké množství SBS (na rozdíl od SVS) jako například britská G4S, která zajišťuje bezpečný převoz peněz ve svých pancéřových vozidlech⁴⁹ či mediálně známá bezpečnostní agentura ABL (dnes Mark2 Corporation Czech a.s.) spojená s bývalým ministrem dopravy Vítem Bártoou.⁵⁰

1.3 Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti a žoldnéřství

Základním dokumentem, který nám vymezuje to, kdo je „žoldněrem“ je ustanovení části III, hlavy 2, článku 47, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k Ženevským úmluvám ze 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů. Článek 47 nám říká, že žoldněrem je osoba která:

- je speciálně najata v místě nebo v zahraničí k tomu, aby bojovala v ozbrojeném konfliktu
- skutečně se přímo účastní nepřátelských akcí
- svoji účast v nepřátelských akcích motivuje hlavně osobním ziskem a stranou v konfliktu nebo jejím jménem je jí skutečně slíbena materiální odměna podstatně

⁴⁶ BRABEC, František, KAMENÍK, Jiří a kol. *Komerční bezpečnost: Soukromá bezpečnostní činnost detektivních kanceláří a bezpečnostních agentur*. Praha: ASPI, 2007, s. 20.

⁴⁷ DEMPSEY, John S. *Introduction to Private Security*. Boston: Cengage Learning, 2010, s. 32.

⁴⁸ ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti, *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14 (46), č. 4, s. 77-85.

⁴⁹ Webové stránky společnosti G4S. Dostupné na <<http://www.g4s.cz/cs-CZ/Nase-sluzby/Cash>>

⁵⁰ VÁLKOVÁ, Hana. *Bártova bezpečnostní agentura ABL změnila název i logo* [online]. idnes.cz, 13. března 2012 [cit. 20. července 2017]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/bartova-bezpecnostni-agentura-abl-zmenila-nazev-i-logo-pgi-/domaci.aspx?c=A120313_120732_domaci_hv>.

převyšující odměnu slíbenou nebo placenou komabantům podobných hodností a funkcí v ozbrojených silách této strany

- není občanem strany v konfliktu ani nemá trvalé bydliště na území kontrolovaném stranou v konfliktu
- není příslušníkem ozbrojených sil strany v konfliktu
- nebyla vyslána státem, který není stranou v konfliktu k plnění oficiálních úkolů jako příslušník jeho ozbrojených sil

Na první pohled by se mohlo zdát, že SVBS tuto definici do puntíku splňují, ale skutečnost je poněkud složitější. Předně je třeba zmínit, že výše uvedená definice je poplatná své době vzniku a již příliš neodpovídá současným potřebám, nehledě na to, že většinu SVBS pod tuto definici jednoduše nelze podřadit.⁵¹ Důvodů proč se na dnešní SVBS nelze dívat jako na obyčejné žoldnéře je hned několik a někteří autoři uvádí rozlišovací znaky, kdy se SVBS liší především tím, že:

- zřetelně prezentují podnikatelskou image
- otevřeně obhajují a propagují svou užitečnost a profesionalitu
- využívají mezinárodně přijímaných právních a finančních nástrojů pro realizaci svých transakcí
- podporují jen mezinárodně uznané vlády.⁵²

Toto se jeví jako mnohem přesnější, neboť Článek 47 Dodatkového protokolu⁵³ se zabývá spíše jednotlivci či skupinami bez nějaké hlubší organizační struktury a nebere v potaz masivní institucionalizaci a transformaci soukromých vojenských aktivit do velkých korporací. Tyto korporace jsou navíc v dnešní legitimními právníckými osobami se vším, co k tomu patří. Kontrakty, které jsou s těmito společnostmi uzavírané, se řídí platným právem a nejedná se tak o různé pochybné dohody jako v případě žoldnéřů, které často odporují mezinárodnímu právu. Dalším podstatným rozdílem je paleta nabízených služeb, ta je u SVBS daleko širší, jak již bylo zmíněno v předešlých podkapitolách. Žoldnéři jsou najímáni především kvůli jedné činnosti, a to přímé účasti na bojových operacích, což je v rozporu s činností většiny SVBS, jež plní roli spíše podpůrnou či obrannou a přímých bojových akcí

⁵¹ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

⁵² BRAYTON, Steven, Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping, *Journal of International Affairs*, 2002, roč. 55, č. 2, s. 303-329.

⁵³ Dodatkový protokol přijatý 8. června 1977 k ženevským úmluvám ze 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

se jejich zaměstnanci neúčastní. Z výše zmíněného tedy jasně plyne, že drtivá většina současných SVBS definici žoldněře jednoduše nespĺňuje.⁵⁴

1.4 Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti a jejich postavení v mezinárodním humanitárním právu

Mezinárodní humanitární právo⁵⁵ fakticky rozeznává pouze dvě skupiny osob, které mají určitý vztah k ozbrojenému konfliktu, a to příslušníky ozbrojených sil a civilní osoby.⁵⁶ Přímou bojovou činností se mohou účastnit pouze kombatanti⁵⁷ a dočasně je to také umožněno obyvatelstvu, které brání svou zemi proti probíhajícímu pronikání cizích vojsk.⁵⁸

V případě, že jsou SVBS začleněni do ozbrojených sil je jejich status víceméně jasný. V tomto případě se na jejich zaměstnance bude pohlížet jako na příslušníky daných ozbrojených sil a získávají tak status kombatanta, se kterým je spojeno právo se přímo účastnit bojových akcí, přičemž ale také mohou být legitimním cílem nepřátelských akcí a v neposlední řadě mají v případě zadržení protivníkem nárok na status válečného zajatce. Dlužno podotknout, že nezáleží na tom, zda jsou SVBS začleněny do ozbrojených sil formálně (tedy *de iure*) či tím, že se budou aktivně podílet na bojových akcích proti nepříteli bez formálního začlenění (tedy *de facto*). Nicméně tato situace není a nejspíše ani nebude příliš častá, neboť SVBS v drtivé většině nejsou začleněni do ozbrojených sil.⁵⁹

Daleko častějším případem bude pohlížení na zaměstnance SVBS jako na civilní osoby. V tomto případě tedy nejsou oprávněni se účastnit přímých bojových akcí a nesmí být ani cílem protivníka s výjimkou doby, kdy by se takových akcí účastnili. V případě zadržení takových osob a za předpokladu, že skutečně doprovází ozbrojené síly, mají právo na status válečného zajatce a nesmí být postihováni za svou bojovou podporu ozbrojených sil. To ale platí pouze za předpokladu, že se neúčastnili přímých bojových akcí. Pokud by se tak stalo, je možno takové osoby stíhat dle daného vnitrostátního práva, neboť by se v případě usmrcení protivníky dopustily vraždy. S ohledem na to, že zaměstnanci SVBS často nosí zbraně a stejnkroje, se jejich odlišení od příslušníků ozbrojených sil stává velmi obtížné a v určitých případech by bylo i vůči protivníkovi nespravedlivé, aby takovéto osoby považoval za pouhé

⁵⁴ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.

⁵⁵ Dále jen MHP

⁵⁶ I. Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám o ochraně obětí válek z roku 1949, čl. 43, a III., čl. 4

⁵⁷ Tj. příslušníci ozbrojených sil, kromě zdravotníků a duchovních.

⁵⁸ JUKL, Marek. Privatizace ozbrojených konfliktů. Ondřej, Šturma (eds). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 292.

⁵⁹ MELZER, Nils. Status of Private Military Security Companies under International Humanitarian Law. *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th–8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 100.

civilisty.⁶⁰ To se zvláště projeví v případě, kdy výše zmíněné osoby střeží vojenské základny, obsluhují zbraňové systémy či provádí výzvědnou činnost pro ozbrojené síly. V takových situacích ztrácí svou ochranu plynoucí ze statusu civilních osob a stávají se tak kombatanty.⁶¹

V určitých případech lze na zaměstnance SVBS pohlížet jako na žoldnéře. To se může stát, pokud kumulativně splní podmínky stanovené v článku 47 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů. V takovém případě nemají právo na status kombatanta a tím ani na status válečného zajatce.⁶² Jsou jim přiznány pouze tzv. Základní záruky.⁶³

Problémem v tomto případě je skutečnost, že status kombatanta, válečného zajatce či žoldnéře dle I. Dodatkového protokolu je přiznáván pouze v případě konfliktů mezinárodních, avšak 95 % současných konfliktů je vnitrostátních. MHP v případě vnitrostátních konfliktů výše uvedené statusy nerozeznává a zaměstnancům SVBS je tak stejně jako ostatním zaručeno právo na lidské zacházení a také soudní záruky.⁶⁴

⁶⁰ JUKL, Marek. Privatizace ozbrojených konfliktů. Ondřej, Šturma (eds). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 293.

⁶¹ INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS, *International humanitarian law and private military/security companies-FAQ* [online]. icrc.org, 10. prosince 2013 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné na <<https://www.icrc.org/en/document/ihl-and-private-military-security-companies-faq>>

⁶² MELZER, Nils. Status of Private Military Security Companies under International Humanitarian Law. *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012.. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 100.

⁶³ JUKL, Marek. Privatizace ozbrojených konfliktů. Ondřej, Šturma (eds). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 294.

⁶⁴ MELZER, Nils. Status of Private Military Security Companies under International Humanitarian Law. *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012.. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 101.

2 Právní úprava soukromých vojenských a bezpečnostních společností v mezinárodním humanitárním právu před Dokumentem z Montreux

Pokud jde o právní úpravu SVBS v MHP před přijetím dokumentu z Montreux, tak můžeme říci, že je obsažena ve třech základních mezinárodněprávních dokumentech. Jedná se o Úmluvu o odstranění žoldněřství v Africe (Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa), Organizace africké jednoty z roku 1979, Článek 47 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám z roku 1977 a Mezinárodní úmluva OSN proti náboru, užívání, financování a výcviku žoldněřů (International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries) z roku 1989.⁶⁵

Jak je patrné již z názvů těchto tří dokumentů, dopadají primárně na žoldněřství a jsou též poplatné době svého vzniku, přičemž nereflktují nové a dynamicky se rozvíjející odvětví SVBS. Jak jsem naznačil již v předešlé kapitole, žoldněřství a existence SVBS se na první pohled může zdát stejným problémem, nicméně u SVBS jsou jisté dost podstatné odlišnosti, které tyto dokumenty neberou v potaz, ačkoliv za určitých okolností budou zaměstnanci SVBS spadat pod některou či některé z těchto mezinárodních dokumentů.

2.1 Mezinárodněprávní dokumenty týkající se žoldněřství

Úmluva o odstranění žoldněřství v Africe z roku 1979 ve svém I. článku definuje žoldněře jako osobu, která není občanem státu, proti němuž jsou jeho činy vedené, a která je zaměstnaná, najatá nebo vědomě spojená s osobou, skupinou nebo organizací, jejímž cílem je:

- svrhnout silou zbraní nebo jakýmkoliv jinými prostředky vládu daného člana Organizace africké jednoty
- podkopávat nezávislost, územní celistvost nebo normální fungování institucí daného státu
- blokovat jakýmkoliv prostředky aktivity kteréhokoliv národněosvobozeneckého hnutí uznaného Organizací africké jednoty

Úmluva též považuje žoldněřství za zločin, který mohou spáchat i jednotlivci, skupiny či státy, které se nějakým způsobem na žoldněřství podílí, ať už tím, že si žoldněře najmou

⁶⁵ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 21 – 22.

nebo jim poskytují finanční či logistickou podporu anebo trénink.⁶⁶

Pokud jde o praktické využití Úmluvy, tak narazíme na první problém, a to nízký počet států, které dokument ratifikovaly. Z 54 afrických států byla Úmluva ratifikována pouze 24. Dalším problémem je velmi specifická definice žoldnéře, která reflektovala především africké zkušenosti.⁶⁷ Pokud by byl zaměstnanec SVBS zajat na území některého ze států, které Úmluvu ratifikovaly, je možné, že mu nebude přiznán status válečného zajatce a práva z toho plynoucí.⁶⁸ Mezinárodní úmluva OSN proti náboru, užívání, financování a výcviku žoldnéřů je odvozena od Článku 47 Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k Ženevským úmluvám ze 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů. Definici žoldněřství dle tohoto Dodatkového protokolu jsem řešil v předchozí kapitole. Mezinárodní úmluva OSN přebírá definici dle Dodatkového protokolu⁶⁹ a dále ji rozšiřuje, když stanoví, že žoldněřem je také jedinec, který v každé jiné situaci i mimo ozbrojený konflikt:

- je speciálně rekrutovaný lokálně nebo v zahraničí k účelu účasti ve smluveném aktu násilí, zaměřeném na svržení vlády nebo jiné podryvání ústavního pořádku státu či podryvání územní celistvosti státu
- je motivovaný účastnit se této činnosti zejména touhou po významném soukromém zisku a je pobízený slibem nebo platbou materiální kompenzace
- není ani občanem ani obyvatelem státu, proti kterému je takový akt zaměřený
- nebyl poslán žádným státem na oficiální pracovní cestu
- není členem ozbrojených sil státu, na jehož teritoriu je akt podniknut⁷⁰

Rozšíření definice mělo ukončit diskuse o tom, zda se článek 47 Dodatkového protokolu uplatní pouze v případě mezistátních konfliktů a pro války za národní osvobození, neboť v případě že ano, by to znamenalo, že je vyloučeno jeho použití při vnitrostátních konfliktech, kterých je v současné době drtivá většina.⁷¹ Díky tomuto definičnímu rozšíření se

⁶⁶ Tamtéž s. 2

⁶⁷ KWAKWA, Edward. The Current Status of Mercenaries in the Law of Armed Conflicts. *Strategic Review for Southern Africa* 24, no. 2, 2002, s. 17.

⁶⁸ DOSWALD-BECK, Louise. Private Military Companies Under International Humanitarian Law. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 123.

⁶⁹ Dodatkový protokol přijatý 8. června 1977 k ženevským úmluvám ze 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

⁷⁰ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 26.

⁷¹ MELZER, Nils. Status of Private Military Security Companies under International Humanitarian Law. *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 101.

Úmluva OSN uplatní i při vnitrostátních konfliktech. Nicméně ani tato Úmluva se nevyhnula problémům s její aplikací, který je způsobený především nízkým počtem ratifikací členských států OSN. Dosud byla ratifikována 30 státy z nichž ani jeden není z pětice stálých členů Rady bezpečnosti OSN. Je určitě nutné zmínit, že trvalo dlouhých dvanáct let od jejího sepsání, než Úmluva OSN vstoupila v platnost, a to stačilo pouhých 22 ratifikací členských států OSN, aby se stala součástí mezinárodního práva.⁷² Obdobně jako Úmluva o odstranění žoldnéřství v Africe z roku 1979 nepřiznává Úmluva OSN zaměstnancům práva spojená se statutem válečného zajatce, přičemž také vyžaduje, aby byli obviněni za zločin žoldnéřství na území států, které úmluvu ratifikovaly.⁷³

Z výše uvedeného je dobře patrné, že všechny tři dokumenty se regulací SVBS zabývají pouze okrajově a o SVBS se přímo nezmiňují. Jejich primárním cílem bylo potírání žoldnéřství, což byl v době vzniku těchto úmluv velmi rozšířený problém, a to především v afrických státech stížených různými konflikty za nezávislost a občanskými válkami. S tím souvisí i tzv. *abolitionist approach*,⁷⁴ tedy přístup k žoldnéřství jako k něčemu, co je třeba zakázat a důsledně potírat. Tento přístup ale není žádoucí, neboť státům nejde o zákaz SVBS jako takových, ale o jejich regulaci na mezinárodní úrovni, kterou výše zmíněné dokumenty jednoduše neposkytují a nejsou schopny rozlišovat mezi žoldněři a SVBS.⁷⁵

⁷² OSN. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries [online]. treaties.un.org, 16. ledna 2016 [cit. 11. března 2018]. Dostupné na <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-6&chapter=18&clang=en>.

⁷³ GAULTIER, Leonard. *The Mercenary Issue at the UN Commission on Human Rights: The Need for a New Approach* [online]. operationspaix.net, 20. prosince 2008 [cit. 12. března 2018]. Dostupné na <http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6041~v~The_Mercenary_Issue_at_the_UN_Commission_on_Human_Rights.pdf>.

⁷⁴ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 165

⁷⁵ KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), Vojenské rozhledy, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71 – 96.

3 Dokument z Montreux

Potřeba regulace vyústila k vůbec prvnímu mezinárodnímu dokumentu, který se přímo zabývá SVBS a jejich činností. Vznikl v rámci tzv. *Swiss Initiative*, což je mezivládní proces, který byl iniciován právním oddělením švýcarského ministerstva zahraničí a Mezinárodního výboru Červeného kříže. Tento proces byl zahájen již v roce 2004 a jeho završením byl souhlas s podpisem tzv. Dokumentu z Montreux⁷⁶ ze strany 18 států včetně stálých členů Rady bezpečnosti OSN a nejvýznamnějších poskytovatelů (JAR) a příjemců služeb SVBS (Irák, Afghánistán) dne 17. září 2008.⁷⁷ Do konce října roku 2012 se k podpisu připojilo dalších 26 států, včetně Evropské unie a díky tomu se Dokument z Montreux stal také oficiálním dokumentem OSN.⁷⁸ K 25. březnu 2018 je celkový počet účastnících se států zastavil na čísle 54. K tomu je nutné připočítat tři mezinárodní organizace, konkrétně je to NATO, OSN a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Česká republika se k Dokumentu připojila dne 14. listopadu 2013.⁷⁹

Samotný text dokumentu je promítnutím dosavadních zkušeností se SVBS a jejich prudkým vzestupem spojeným především s válkami v Iráku a v Afghánistánu, přičemž státům poskytuje určité vodítko pro aplikaci mezinárodního práva v případě využití služeb SVBS během ozbrojených konfliktů.⁸⁰ Povahou se nejedná o klasickou mezinárodní úmluvu ani o *soft law*.⁸¹ Dokument by se však dal charakterizovat jako mnohostranná mezistátní dohoda, která má za cíl stanovit povinnosti a závazky SVBS v rámci jejich působení v oblastech válečných konfliktů. Pravidla obsažená v textu Dokumentu z Montreux jsou aplikovatelná též na situace mimo zóny válečných konfliktů. Je důležité zmínit, že dokument je právně nezávazný a stanovuje zodpovědnost za dodržování ustanovení MHP a ustanovení o základních lidských právech především těm státům, které uzavírají dohodu se SVBS. V předmluvě je též uvedeno, že dokument státům poskytuje osvědčené postupy a praktiky při regulaci SVBS, a že se nijak nedotýká existujících závazků států podle mezinárodního

⁷⁶ celý název: The Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict of 17 September 2008.

⁷⁷ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 168

⁷⁸ Participating States of the Montreux Document [online]. eda.admin.ch, 27. listopadu 2017 [cit. 15.3.2018]. Dostupné na <<https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html>>.

⁷⁹ The Montreux Document Forum [online]. mdforum.ch, [cit. 16. března 2018]. Dostupné na <<http://www.mdforum.ch/en/participants>>.

⁸⁰ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 168

⁸¹ SPOERRI, Philip. The Montreux Document. *Private Military and Security Companies*. D'Aboville (ed.). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 46.

obyčejového práva nebo podle mezinárodních smluv jejichž smluvními stranami tyto státy jsou a neměl by být vykládán jako omezení, poškození či rozšíření stávajících závazků mezinárodního práva.

Dále je také zdůrazněno, že Dokument z Montreux nemá být chápán jako schválení používání SVBS za každých okolností, ale jako určité připomenutí právních závazků a doporučení osvědčených postupů v situacích, kdy již došlo k najmutí SVBS. Předmluva zdůrazňuje, že dokument je adresován primárně státům, avšak osvědčené postupy mohou mít význam i pro subjekty odlišné od státu jako jsou mezinárodní organizace, nevládní organizace a také soukromé společnosti, které služeb SVBS využívají. Ačkoliv má dokument sloužit především v případě válečných konfliktů, kdy má státům připomínat jejich závazky plynoucí z MHP, je možné ho využít i v době míru (např. v postkonfliktních zónách).⁸²

3.1 Definice a struktura Dokumentu z Montreux

Stejně jako mezinárodní úmluvy týkající se žoldnéřství, přichází i Dokument z Montreux s vlastním souborem definic specifických pojmů. V tomto případě však poprvé mezinárodní dokument poskytuje přesnou definici SVBS. Dle dokumentu jsou SVBS: „Soukromé podnikatelské organizace (subjekty), které bez ohledu na svůj název nebo své označení poskytují zákazníkům vojenské a bezpečnostní služby. Poskytované vojenské a bezpečnostní služby zahrnují zejména ozbrojené střežení a ochranu osob a objektů – jako jsou dopravní konvoje, budovy a jiná životně důležitá zařízení; obsluhu a údržbu zbraňových systémů; střežení vězňů a ochranu věznic; vojenské a bezpečnostní poradenství nebo výcvik místních vojenských sil a příslušníků bezpečnostních složek.“

Další definice se týká personálu SVBS: „Personálem SVBS jsou osoby zaměstnané SVBS, ať už přímo najaté nebo na zaměstnané na smluvním základě, včetně jejich zaměstnanců a manažerů.“ Zbývající tři pojmy se týkají samotných států s ohledem na to, jaký mají vztah k určité SVBS. Najímající státy jsou ty, které: „Přímo najímají služby SVBS, včetně těch případů, kdy si tyto SVBS najmou subdodavatele ve formě jiné SVBS“. Teritoriálními státy jsou ty: „Na jejichž území SVBS provádějí svou činnost.“ A konečně domovské státy jsou definovány jako: „Ty státy, kde jsou jednotlivé SVBS registrovány nebo založeny. Pokud je stát, kde je SVBS založena odlišný od toho, kde má SVBS své hlavní sídlo vedení, pak stát, ve kterém se toto hlavní sídlo nachází, je považován za stát

⁸² The Montreux Document on private military and security companies. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008

domovský.⁸³ Při určování odpovědnosti států a SVBS za porušení příslušných ustanovení MHP a základních práv budou tyto definice zvláště důležité, neboť nám pomohou s jejím konkrétním určením.

Samotný Dokument z Montreux se dělí na dvě části, kterým předchází krátká předmluva hovořící o právní nezávaznosti, existujících závazků vyplývajících z MHP, o výkladu dokumentu, komu je adresován atd. V předmluvě jsou též uvedené výše zmíněné definice. První ze dvou částí dokumentů nese název „Relevantní mezinárodněprávní závazky vztahující se k soukromým vojenským a bezpečnostním společnostem“⁸⁴ a dělí se na celkem 27 prohlášení. Tato prohlášení mají za cíl připomenout existující mezinárodněprávní závazky států, které se týkají SVBS a je v nich zdůrazněna právní nezávaznost. Státům je také připomínáno, že jsou odpovědné za dodržování mezinárodních závazků, které na sebe převzaly v mezinárodních smlouvách a za dodržování mezinárodního obyčejového práva. Specificky je zde uvedena odpovědnost a závazky najímajících států, teritoriálních států, domovských států, ostatních států, SVBS a jejich personálu a nadřízených.

Část druhá má název „Osvědčené postupy ve vztahu k soukromým vojenským a bezpečnostním společnostem.“⁸⁵ Oproti té první je značně obsáhlejší a čítá celkem 73 prohlášení, které popisují tzv. *good practices*, tedy osvědčené postupy, které jsou určitou formou pomoci či návodu pro státy, a které zajistí dodržování závazků plynoucích z MHP a z ustanovení o lidských právech v případě, že je tu určitý druh vztahu mezi státem a SVBS operující v zónách ozbrojených konfliktů. Znovu je zde zdůrazněna právní nezávaznost osvědčených postupů, a také to, že jejich výčet není vyčerpávající.⁸⁶

3.2 Relevantní mezinárodněprávní závazky vztahující se k soukromým vojenským a bezpečnostním společnostem

Pokud jde o mezinárodně právní závazky států, je v první části zdůrazněna nutnost dodržování závazků plynoucích z MHP, přičemž se to týká jak států (najímajících, teritoriálních, domovských a ostatních), tak i samotných SVBS a jejich personálu.

V případě států najímajících je především zmíněn závazek, aby při najímání SVBS státem, tento stát zajistil, že najatá SVBS a její personál si jsou náležitě vědomi závazků plynoucích z MHP, a že budou vyškoleni odpovídajícím způsobem. V situacích, kdy dojde k

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ překlad z orig. *Pertinent international legal obligations relating to private military and security companies.*

⁸⁵ překlad z orig. *Good practices relating to private military and security companies.*

⁸⁶ The Montreux Document on private military and security companies. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008

porušení těchto závazků je najímající stát povinen přijmout opatření vedoucí k jejich zabránění a je mu zakázáno, aby porušení závazků podněcoval či k tomu dokonce napomáhal. Též by měl stát předcházet takovým porušením ustanovení MHP ze strany SVBS, tím že zvolí a implementují vhodné vnitrostátní prostředky, ať už ve formě zákonů, správních nařízení či jiných opatření včetně trestních, přestupkových nebo správních sankcí, tak aby bylo zajištěno řádné vyšetření konkrétního porušení MHP a jeho případné potrestání. V případě zločinů jako je mučení či brání rukojmí je výslovně zdůrazněn princip práva na spravedlivý proces a princip úměrnosti spáchaného zločinu a sankce za něj uložené.

Pokud stát uzavře smlouvu se SVBS, ještě to automaticky neznamená, že bude také odpovědný za porušení mezinárodního práva ze strany SVBS. Odpovědné budou v případech, kdy je takovéto porušení danému státu přičitatelné. V dokumentu jsou explicitně vyjmenované případy, kdy nastane odpovědnost státu:

- SVBS jsou státem začleněny do jeho řádných ozbrojených sil v souladu s jeho vnitrostátní legislativou
- SVBS jsou členy ozbrojených sil, skupin nebo jednotek pod vedením velitelů odpovědného státu
- v situacích, kdy jsou SVBS zmocněny k výkonu prvků státní moci
- ve skutečnosti jednají na základě pokynů státu

Závazky teritoriálních států jsou velmi podobné těm stanovených u států najímajících. Opět se jedná o zajištění respektování ustanovení MHP a základních lidských práv ze strany SVBS, které operují na jeho území. V co největší míře šířit text Ženevských úmluv a jiných relevantních norem MHP mezi SVBS a jejich personál a nenapomáhat ani nepodněcovat k jejich porušení. Přijmout odpovídající legislativu na vnitrostátní úrovni a zajistit účinné vymáhání povinností v této legislativě obsažených. V případě, že je část území státu okupovaná, omezují se tyto závazky pouze na ty oblasti, které má stát pod kontrolou. U domovských a ostatních států jsou závazky plynoucí z dokumentu shodné.

Pokud jde o SVBS, tak je jejich primární povinností dodržování ustanovení MHP a lidských práv, a stejně tak se na ně vztahuje právo vnitrostátní, včetně trestního, daňového, cizineckého i pracovního práva. Stejná pravidla se aplikují i na personál SVBS, přičemž jeho postavení dle MHP se bude určovat případ od případu, zejména dle povahy a okolností činností, do kterých jsou zapojeni. Pokud tedy nastane situace, kdy bude na zaměstnance SVBS pohlíženo jako na civilisty dle MHP, nesmí se stát terčem útoku, s výjimkou případů, kdy se budou přímo účastnit nepřátelských akcí.

Odpovědnosti nejsou zbaveni ani nadřízení zaměstnanců SVBS, a to ani v případech, kdy sami žádní zločin nespáchali. Postačí, že zanedbají kontrolu či dohled nad svými podřízenými v souladu s pravidly mezinárodního práva. Nadřízenými jsou myšleni především vládní úředníci či management společnosti.⁸⁷

3.3 Good practices

Soubor osvědčených postupů uvedených v dokumentu cílí na najímající státy, teritoriální státy a státy domovské. Jsou to právě najímající státy, které mohou poměrně snadno ovlivnit chování najaté SVBS v poli. Především by měly vytvořit postup pro výběr SVBS a zajistit, že bude transparentní, a že nad ním bude vykonáván dohled. Dalším krokem by mělo být přijetí kvalitativních kritérií pro výběr té nejvhodnější SVBS, která bude dodržovat dané vnitrostátní právo, MHP a základní lidská práva.

Při výběru by měla být zohledněna dosavadní činnost společnosti, dále zda má společnost veškerá požadovaná povolení, osobní a majetkové záznamy, adekvátní školení v oblasti MHP a základních práv, zákonné získání a používání potřebného vybavení (především zbraní) a odpovídající vnitřní politika společnosti. Přímo ve smlouvě by měla být uvedena povinnost dodržovat daná kritéria a výslovný požadavek na dodržování MHP a lidských práv, což by se vztahovalo též na případné subdodavatele.

V podmínkách smlouvy by měla být dále uvedena povinnost společnosti k zajištění řádné identifikace jejích zaměstnanců při plnění stanovených povinností. Stát by měl dohlížet nad řádným dodržováním smlouvy a zajistit odpovědnost SVBS, a to např. stanovením trestní odpovědnosti při spáchání trestných činů nebo uvedením sankčních klauzulí přímo do textu smlouvy.

Teritoriální státy jsou též v silné pozici, díky které mohou ovlivnit chování společností. Jejich pravomoc založená na územní suverenitě, jim umožňuje uložit společnostem různá omezení skrze vnitrostátní právo. Nicméně v případě ozbrojeného konfliktu bude vliv teritoriálního státu omezený, neboť může nastat situace, kdy nebude schopný vykonávat kontrolu nad celým svým územím. Zavedení schvalovacího systému, který by po společnostech vyžadoval získání oprávnění pro vykonávání činnosti na území teritoriálního státu či získání oprávnění k výkonu určité služby. S tím může být spojeno i poskytování licencí jednotlivcům. Stát by měl při vyřizování žádostí o oprávnění stanovit kritéria shodná s těmi, která se aplikují v případě najímajících států. Klíčovou roli by zde opět

⁸⁷ The Montreux Document on private military and security companies. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008

hrála schopnost společnosti dodržovat ustanovení MHP a lidská práva. Obojí by se mělo vztahovat též na případné subdodavatele. Účinným a nezbytným prostředkem pro kontrolu nad chováním soukromých společností, je stanovení přísných pravidel pro užití síly, držení zbraní a identifikaci zaměstnanců. V případě, že SVBS nebudou dodržovat pravidla stanovená teritoriálním státem v souladu s povolením či licenci, by měla být stanovena odpovědnost za jejich nedodržení ve formě administrativních sankcí.

U domácích států se mechanismy zajištění dodržování norem MHP a lidských práv velmi podobají těm u států teritoriálních a najímajících. Především by měl být vytvořen autorizační postup cílený na „export“ služeb SVBS mimo hranice domovského státu. Dalším logickým krokem je ustavení postupů pro získání povolení či licence, podmínek pro jejich udělení a výběrových kritérií. Dále je také nutné, aby domovský stát dohlížel nad dodržováním těchto jím stanovených podmínek za kterých společnosti povolení či licenci udělil.⁸⁸

3.4 Poradní fórum

Dne 14. prosince 2014 došlo v Ženevě k zahájení činnosti Poradního fóra Dokumentu z Montreux.⁸⁹ Došlo tak k završení procesu zahájeného již v prosinci roku 2013 během 5. montreuxské konference, na které se participující státy dohodly na zřízení Fóra, díky kterému mělo dojít k prohloubení spolupráce. Jedná se o mezivládní platformu, zřízenou k posílení dialogu mezi státy a mezinárodními organizacemi, jež k Dokumentu přistoupily. Fórum má sloužit k výměně informací o zkušenostech s implementací osvědčených postupů a k rozšiřování povědomí o Dokumentu v různých regionech.

V současné době Fóru předsedá Švýcarsko a Mezinárodní výbor Červeného kříže a schází se jednou ročně v Ženevě. Plenárního zasedání se mohou účastnit také státy, které k Dokumentu nepřistoupily, mezinárodní organizace a další subjekty. V rámci fóra byly ustaveny dvě pracovní skupiny. První byla ustavena při Asociaci Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb a druhá se má zabývat používáním SVBS v rámci zajištění námořní bezpečnosti.⁹⁰

⁸⁸ The Montreux Document – Explanatory Comments

⁸⁹ Dále jen Fórum

⁹⁰ The Montreux Document Forum [online]. mdforum.ch, [cit. 16. března 2018]. Dostupné na <<http://www.mdforum.ch/en/the-forum>>.

4 Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb

Po přijetí Dokumentu z Montreux pokračovala od ledna 2009 *Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces* v realizaci *Swiss Initiative* ve formě workshopů, kterých se kromě jednotlivých států účastnili též zástupci SVBS, humanitárních organizací, nadnárodních korporací, pojišťoven, akademiků a právních expertů.⁹¹ Vyústěním bylo přijetí Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, a to celkem osmapadesáti SVBS 9. listopadu 2010⁹², přičemž během tří let se počet signatářů vyšplhal k číslu přesahující 700 společností.

Tento kodex přímo navazuje na Dokument z Montreux, ale na rozdíl od něj není určený státům, nýbrž samotným SVBS. Jeho účelem bylo vytvoření souboru pravidel a operačních postupů založených na MHP a respektu k lidským právům. To je v něm explicitně vyjádřeno přísnými pravidly pro užití síly, zákazem mučení či jiného krutého, nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestu, zákazem sexuálního vykořisťování a zneužívání, zákazem obchodování s lidmi, zákazem otroctví či nucených prací, diskriminace atd.

Do kodexu byl také vložen článek, který zdůrazňuje, že se jedná spíše o zakládací dokumentem, který bude odrazovým můstkem pro vytvoření mechanismu správy a dohledu nad jeho dodržováním a zavazuje signatářské SVBS ke spolupráci se státy, jinými společnostmi a klienty, která povede k vytvoření mezinárodních standardů pro poskytování bezpečnostních služeb v souladu s kodexem, a dále k ustavení externího nezávislého mechanismu pro efektivní dohled a správu, zahrnující certifikaci signatářských společností, dodržování principů a standardů odvozených od textu kodexu, monitorování činnosti společností v terénu, což zahrnuje též pravidelné zprávy a hlášení včetně řešení případů jeho porušení. Přímo v textu byla stanovena lhůta 18 měsíců od schválení kodexu k provedení všeho výše zmíněného.⁹³ Zajímavostí je, že i když je kodex adresován soukromým vojenským i bezpečnostním společnostem, pojem „soukromá vojenská společnost“ se v textu vůbec nevyskytuje. V textu je se pro SVBS používá jednotné označení „Soukromé bezpečnostní společnosti a soukromí poskytovatele bezpečnostních služeb“, přičemž tyto subjekty jsou definovány jako „jakákoliv společnost, jejíž obchodní aktivity zahrnují poskytování

⁹¹ BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 170

⁹² BUZATU, Anne-Marie. The ICoC: An Industry-Led, Multi-Stakeholder Initiative. *Journal of International Peace Operations* [online]. 2011, vol.6, no. 4, s. 9, [cit. 15. března 2018]. Dostupné na <http://www.privatemilitary.org/ISOA/JIPO-2011-01-ISOA-ICoC_for_PSCs.pdf>.

⁹³ International Code of Conduct for Private Security Service Providers, November 17th, 2010.

bezpečnostních služeb, ať už vlastním jménem či jménem jiného, nezáleží jakým způsobem společnost sama sebe označuje.“ To že se termín „vojenský“ v textu vyskytuje pouze dvakrát nám jasně říká, že se SVBS snaží takovému označení vyhnout, neboť je s ním spojena určitá negativní aura.⁹⁴

4.1 Povaha kodexu a jeho aplikace

Stejně jako Dokument z Montreux je i Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb dokumentem právně nezávazným, který sám o sobě nevytváří žádnou právní odpovědnost mimo tu, která je již stanovena právními řády jednotlivých států či právem mezinárodním. Účelem kodexu je také pouhé doplnění, nikoliv nahrazení kontroly poskytované prostřednictvím k tomu oprávněných autorit, a neomezuje dosud platné mezinárodní právo či příslušné vnitrostátní předpisy. Nic v jeho textu nesmí být interpretováno jako omezující nebo dokonce poškozující jakýmkoli způsobem existující nebo rozvíjející se pravidla mezinárodního práva.⁹⁵

Rozsah aplikace je v kodexu jasně vyjádřen, když stanoví, že se použije na ty společnosti, které jsou zapojeny do poskytování bezpečnostních služeb v tzv. komplexním prostředí. Pojem „bezpečnostní služby“ znamená především střežení či ochranu osob nebo předmětů jako jsou konvoje, zařízení, určená místa, majetek či různá další místa (ať už se jedná o ozbrojenou či neozbrojenou ochranu), anebo jakákoliv jiná činnost, pro kterou je u personálu společnosti vyžadováno nošení či použití zbraně. Termín „komplexní prostředí“ nezahrnuje jenom zóny probíhajících ozbrojených konfliktů, ale také oblasti postkonfliktní či oblasti stížené nějakou přírodní katastrofou, ve kterých byla vláda práva podstatně podkopána a v nichž jsou kapacity státních orgánů k vyřešení dané situace buď omezené, anebo takové kapacity vůbec neexistují. K aplikaci kodexu však není nutné, aby výše zmíněné situace byly následkem ozbrojeného konfliktu či přírodní katastrofy, neboť podmínky pro určení komplexního prostředí nejsou kumulativní. Postačí, že se jedná o určitou situaci nestability, která je následkem nějakého vnitřního napětí, přičemž toto napětí ani nemusí mít charakter ozbrojeného střetu.

Výše zmíněný rozsah aplikace zdůrazňuje význam kodexu jako nástroje, který je pouze doplňkem vnitrostátních mechanismů jednotlivých států a jeho uplatnění přichází

⁹⁴ JERBY, Scott. *The International Code of Conduct for Private Security Service Providers. Academy Briefing No. 4. Geneva* [online]. Geneva: Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2013 [cit. 2018-03-17]. Dostupné na <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman/files/Publications/Academy%20Briefings/Icoc_web_final.pdf>.

⁹⁵ International Code of Conduct for Private Security Service Providers, November 17th, 2010.

v úvahu v situacích, kdy jsou schopnosti státních orgánů vykonávat dohled nad chováním SVBS značně omezeny či neexistují vůbec.⁹⁶

4.2 Specifické závazky týkající se řízení společnosti a personálu

Mimo již výše zmíněné závazky plynoucí z MHP a lidských práv jsou v kodexu uvedeny konkrétní povinnosti vázající se k managementu jednotlivých SVBS. Tou nejdůležitější je především inkorporace kodexu do vnitřní politiky společnosti a mechanismů kontroly a zajištění chování společnosti v souladu s kodexem během jejích operací.

Společnosti se též zavazují k pečlivému výběru a prověření jejich personálu, což spočívá především v najímání těch osob, které mají kvalifikaci vyžadovanou jak smlouvou, tak i MHP, vnitrostátním právem, standardy daného průmyslového odvětví a dle zásad obsažených v kodexu. Jedná se zejména o zákaz najímání osob mladších 18 let, průběžné přezkoumávání fyzické a duševní způsobilosti zaměstnanců, a dále vytvoření účinných postupů ke zjištění, zda je žadatel o práci či zaměstnanec způsobilý k nošení zbraně během výkonu svých povinností. Pro splnění základního minima se nesmí jednat o žadatele či zaměstnance který:

- byl odsouzen za zločin, který svědčí o tom, že postrádá způsobilost k poskytování bezpečnostních služeb v souladu s kodexem
- byl propuštěn z ozbrojených sil pro zvlášť závažný zločin
- měl jinou zakázku či zaměstnání, jež bylo ukončeno po prokázaném porušení jednoho či více principů daných kodexem
- svým chováním v minulosti objektivně zpochybňuje svou způsobilost k nošení zbraně

Pro účely výše zmíněného se jedná zejména o zločin vraždy, zhářství, podvodu, znásilnění, sexuálního zneužití, podplácení, mučení, únosu a mnoho dalších. Společnostem také nic nebrání k tomu, aby si stanovily mnohem přísnější kritéria pro výběr svého personálu. Signatáři kodexu se též zavazují k uplatňování těchto pravidel vůči svým subdodavatelům.⁹⁷

4.3 Výcvik a problematika zbraní

Pro naplnění účelu kodexu se společnosti zavazují k tomu, že se veškerému personálu

⁹⁶VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. *The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry* [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 2018-03-18]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.

⁹⁷International Code of Conduct for Private Security Service Providers, November 17th, 2010.

poskytne dostatečný výcvik a zajistí, že budou plně informováni o tomto kodexu, jakož i o příslušných mezinárodních a vnitrostátních předpisech včetně těch, které se týkají lidských práv, MHP a trestního práva. K prokázání výše uvedeného, se společnost zavazuje k uchovávání veškerých záznamů ze školení, zasedání či praktických cvičení.

Co se týče zbraní a střeliva jsou společnosti povinny získat povolení k jejich držení a užívání, v souladu s platnými právními předpisy a nemohou po zaměstnancích požadovat, aby používali zbraně či municí, která je držena nelegálně. Společnosti a jejich zaměstnanci se také nesmí účastnit na jakémkoliv nelegálním převozu zbraní v rozporu s platným právem a sankcemi stanovenými Radou bezpečnosti OSN. V rámci manipulace se zbraněmi a střelivem je nutné zajistit jejich bezpečné skladování, kontrolu nad jejich vydáváním, uchovávání záznamů o tom, kdy a komu byly vydány, evidenci veškerého střeliva a v případě potřeby i jeho řádnou likvidaci.

Aby mohli zaměstnanci zbraně nosit a používat, je nezbytně nutné je řádně vycvičit s ohledem na konkrétní typ zbraně a je nežádoucí, aby do doby ukončení výcviku se zbraní jakkoliv manipulovali. Výcvik by měl být založen na pravidlech pro použití síly obsažených v kodexu a v Základních principech použití síly a střelných zbraní příslušníky orgánů činných v trestním řízení přijatých OSN v roce 1990. Stejné standardy se použijí v případě nakládání s nebezpečným válečným materiálem.⁹⁸

4.4. Asociace Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb

Při stanovení určitých pravidel je nezbytně nutné vytvořit mechanismus, který bude dohlížet na jejich dodržování. Závazek vytvořit takový mechanismus byl vložen přímo do textu samotného kodexu, a to konkrétně do článku sedm. V něm se signatářské společnosti zavázaly k jeho realizaci v horizontu 18 měsíců ode dne jeho schválení.⁹⁹ Pro tento účel byl zřízen jakýsi „dočasný výbor“ složený z 6 až 9 zástupců SVBS, států a občanských spolků či sdružení. V období od roku 2011 do roku 2013 vedl tento výbor nespočet mnohostranných jednání, které zahrnovaly i vypracování návrhu textu budoucího dokumentu zakotvujícího vnější a nezávislý mechanismus dohledu.

V únoru roku 2013 byl tento proces završen schválením stanov, na základě kterých, byla v září 2013 ustavena Asociace Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele

⁹⁸ International Code of Conduct for Private Security Service Providers, November 17th, 2010.

⁹⁹ Tamtéž

soukromých bezpečnostních služeb¹⁰⁰, jakožto vnější a nezávislý mechanismus, který má dohlížet nad implementací a dodržováním závazků stanovených kodexem.¹⁰¹

Asociace sdružuje členy tří zainteresovaných stran. Jedná se o vlády jednotlivých zemí, SVBS a občanská sdružení. Všichni členové mají své zástupce ve Valné hromadě, která je nejvyšším orgánem. Valná hromada může být svolána v případě, že tak rozhodne správní rada nebo na žádost alespoň 20 procent členů, ne však méně než jednou za rok. Každý člen má jeden hlas. Do působnosti Valné hromady patří přijímání dodatků ke kodexu a stanovám, rozhodování o požadavcích pro vznik členství, o statusu pozorovatele v rámci Asociace, o vyloučení z Asociace, o zavedení členských poplatků, schvalování účetní závěrky, stanovení procesu pro vyřizování stížností a udělení osvědčení.¹⁰²

Dalším orgánem je Správní rada, která je výkonným orgánem Asociace a zastupuje zájmy všech jejích členů. Správní rada se skládá z dvanácti správních ředitelů, kdy každá ze tří zúčastněných stran má ve správní radě čtyři ředitele, kteří volí svého předsedu. Správní rada se schází alespoň jednou ročně a rozhodnutí přijímá většinou minimálně osmi správních ředitelů. Do působnosti Správní rady spadá dohled nad činností Sekretariátu včetně přípravy a schválení ročního rozpočtu, vypracování každoroční zprávy o aktivitách Asociace a o stavu implementace Kodexu, která je předkládána Valné hromadě, vypracování požadavků pro členství v Asociaci a pro status pozorovatele, dohled nad financemi Asociace a zajišťování externích auditů, jmenování výkonného ředitele, zřízení poradního orgánu a vydání doporučení o výši členských poplatků.¹⁰³

Na základě výše uvedeného se dá říci, že Asociace vykonává tři základní funkce:

- vydávání osvědčení těm společnostem, u kterých se prokáže, že splňují požadavky dané Kodexem
- průběžné monitorování společností zaměřené na dodržování Kodexu a založené na metodice lidských práv, včetně podávání pravidelných zpráv o stavu dodržování pravidel stanovených Kodexem

¹⁰⁰ Dále jen Asociace

¹⁰¹ VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.

¹⁰² The Articles of Association

¹⁰³ The Articles of Association

- vyřizování stížností na údajné porušení Kodexu, což zahrnuje i obvinění, že mechanismus stížností členské společnosti je nedostupný, nespravedliví nebo neposkytuje účinné opravné prostředky¹⁰⁴

4.5 Členství

Stanovy rozlišují tři kategorie členství, které reflektují postavení tří základních zúčastněných stran. Do první kategorie spadají soukromé bezpečnostní společnosti a poskytovatelé bezpečnostních služeb, do druhé kategorie patří občanská sdružení a do poslední vlády jednotlivých států.

V rámci první kategorie rozeznávají stanovy další dvě podkategorie. Do první podkategorie spadají společnosti, které již získaly osvědčení od Asociace, zatímco druhá podkategorie je označována jako „přechodné členství“. Přechodné členství nesmí trvat déle než dva roky a během této doby musí společnost od Asociace získat potřebné osvědčení dle požadavků uvedených ve stanovách. Pokud se tak v této době nestane, pozbývá společnost přechodné členství do doby získání osvědčení. Oběma podkategoriím náleží veškerá práva a povinnosti uložená stanovami.

Druhá kategorie členství se vztahuje na různá občanská sdružení, spolky či iniciativy, přičemž podmínkou je, že se musí jednat o nezávislé a neziskové organizace, které prokáží že je jejich účelem podpora a ochrana lidských práva, MHP a vlády práva. Jejich nezávislost se posuzuje s ohledem na jejich vazby na SVBS a státy či mezistátní organizace, kdy se zvláště přihlíží k jejich finančnímu propojení.

Poslední kategorie se týká států a mezivládních organizací, které vyjádřily svou podporu Dokumentu z Montreux a svůj úmysl podporovat principy stanovené Kodexem a podílet se na činnosti Asociace. V rámci svého členství jsou povinni poskytovat informace týkající se implementace Dokumentu z Montreux a Kodexu, což zahrnuje i přijetí příslušné vnitrostátní právní úpravy regulující činnost SVBS a podporovat soulad Kodexu s jejich smluvními zvyklostmi a vnitřní politikou.

Zvláštní a samostatnou kategorií kterou však nemůžeme nazvat členstvím, je status pozorovatele. Tento status náleží nestátním klientům a společnostem, které poskytují služby či podporu SVBS. Stejně tak tohoto statusu požívají jiné subjekty, které vyjádří svou podporu

¹⁰⁴ VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. *The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry* [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 2018-03-20]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.

principům daných Kodexem a účelu pro který byla vytvořena Asociace. S tímto statutem nejsou spojena hlasovací práva.¹⁰⁵

4.6 Osvědčení

Asociace je zodpovědná za osvědčení, že vnitřní soustava a politika společnosti je v souladu s Kodexem a s principy z něho odvozenými, a že se společnost nachází pod řádným dohledem, včetně dohledu v terénu. Vypracováním takových postupů je pověřena Správní rada, která je vytvoří na základě národních a mezinárodních norem, které uzná za souladné s Kodexem, a které poskytují jakékoliv další informace vztahující se k lidským právům a humanitárního dopadu těch činností, jež považuje za nezbytné k posouzení toho, zda společnost splňuje požadavky dané Kodexem a její připravenost stát se členem Asociace. Společnost poskytuje důkazy a další součinnost tak jak určí Správní rada. Osvědčení udělené Asociaci je platné po dobu tří let.¹⁰⁶

4.7 Stížnosti

Dle článku 67 Kodexu je každá signatářská společnost povinna vytvořit postup, kterým mohou zaměstnanci či třetí osoby podat stížnost pro nevhodné nebo protizákonné jednání, které může či mohlo porušit principy a pravidla stanovená Kodexem. Tento postup musí být spravedlivý, dostupný, nabízet skutečně efektivní opravné prostředky a zahrnovat různá doporučení, která zamezí opakování takového chování. Společnosti zveřejní postup pro vyřizování stížností na svých veřejně přístupných internetových stránkách a vyšetření takového incidentu musí proběhnout co nejrychleji a nestranně.

Společnost také uchová veškeré záznamy o případu, tak aby je v případě potřeby mohla poskytnout příslušným orgánům. Signatářské společnosti se také zavazují k plné spolupráci při vyšetřování ze strany státních orgánů, a že nebudou bránit výpovědi svědků či provedení důkazů, které by pro ně mohly mít negativní následky.

Nesmí též dojít k poškození zaměstnance, který takovou stížnost podal. Pro případy vzniku škody by společnost měla mít dostatečné finanční rezervy a zřízené pojištění. Pokud Správní rada dojde k závěru, že je postup společnosti v rozporu s Kodexem nebo nebyla zjednána dostatečná náprava, může být její členství pozastaveno nebo dokonce zrušeno.¹⁰⁷

¹⁰⁵ The Articles of Association

¹⁰⁶ The Articles of Association

¹⁰⁷ BUZATU, Anne-Marie. *Towards an International Code of Conduct for Private Security Providers: A View from Inside a Multistakeholder Process* [online]. Geneva: DCAF, 2015 [cit. 2018-03-21] Dostupné na <<https://icoca.ch/sites/default/files/resources/DCAF-SSR-12.pdf>>

4.8 Vztah mezi Dokumentem z Montreux a Kodexem

Ačkoliv jsou oba dokumenty velmi úzce propojeny, najdou se mezi nimi určité odlišnosti, a to především v rozsahu aplikace a obsahu. Podobnost Dokumentu z Montreux s Kodexem spočívá zejména ve stejném účelu, pro jaký byly oba dokumenty vytvořeny, a to zajištění takového chování SVBS, které bude v souladu s MHP a lidskými právy.

Dalším společným znakem je míra zapojení zúčastněných stran, kdy se drtivá většina subjektů podílejících se na vytváření Dokumentu z Montreux účastnila i procesu přijetí Kodexu.¹⁰⁸ Kromě toho se rozsah aplikace obou dokumentů značně překrývá, což také znamená jejich použití ve velmi podobných situacích. Zatímco první část Dokumentu z Montreux se dá formálně aplikovat pouze v případě ozbrojeného konfliktu, poskytuje část druhá se svými osvědčenými postupy možnost aplikace na daleko širší škálu situací. Naopak poskytování bezpečnostních služeb v komplexních prostředích, na které cílí text Kodexu, se bezesporu uplatní i za situací ozbrojeného střetu.

S ohledem na výše zmíněné body se přímo nabízí možnost vzájemného doplňování obou dokumentů, nicméně i přes veškeré podobnosti jsou zde i podstatné rozdíly, týkající se především skupin, na které oba dokumenty cílí a otázka jejich povahy. Zatímco Dokument z Montreux je primárně určen státům, kterým má zdůraznit jejich závazky plynoucí z MHP a lidských práv a dále poskytnout osvědčené postupy pro vytvoření národní legislativy regulující činnost SVBS, jsou cílovou skupinou Kodexu primárně samotné společnosti, které přebírají závazek vykonávat svou činnost v souladu s principy a pravidly, tak jak jsou uvedeny v textu Kodexu. V tomto ohledu vnímá většina států oba dokumenty jako velmi odlišné. Větší podporu mezi státy má samozřejmě Dokument z Montreux, neboť vznikl na mezistátní úrovni. V porovnání s tím, počítá Kodex s účastí jak SVBS a států, tak i různých nestátních subjektů, což v mnoha státech vyvolalo otázku, zda je potřebné se k této iniciativě připojit. Nicméně je důležité zmínit, že jak Kodex, tak i samotná Asociace těží ze státní účasti.¹⁰⁹ Asociace má nyní sedm členských států¹¹⁰ včetně dvou, jež jsou sídlem značného počtu těch nejvýznamnějších společností, konkrétně USA a Velká Británie.

Druhým odlišným znakem je způsob implementace, kdy se předpokládá využití dvou

¹⁰⁸ S jedinou výjimkou v podobě Mezinárodního výboru Červeného kříže, který byl silně zapojen do iniciativy, jež vedla ke vzniku Dokumentu z Montreux, avšak na vytváření Kodexu se téměř vůbec nepodílel.

¹⁰⁹ VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 2018-03-20]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.

¹¹⁰ International Code of Conduct Association. *Membership* [online]. icoca.ch, [cit. 21. března 2018]. Dostupné na <<https://www.icoca.ch/en/membership>>.

rozdílných postupů. Kodex zakotvuje mnohostranný mechanismus dohledu, který má za úkol kontrolu provádění jeho implementace. Asociace byla vytvořena jako vnější orgán, dohlížející na chování společností. Pokud jde o závazky a osvědčené postupy v Dokumentu z Montreux, je na každém jednotlivém státu, aby přijal takou vnitrostátní legislativu, která bude těmto závazkům vyhovovat. K tomu právě slouží osvědčené postupy, které jsou jakýmsi vodítkem, jež státům poskytují cenné rady, jak zajistit účinné monitorování činnosti SVBS tak, aby bylo v souladu s Dokumentem z Montreux.

Ačkoliv jsou zde jisté významné rozdíly, nemělo by být o těchto dokumentech diskutováno samostatně. Jejich vzájemný vztah má doplňující a posilující charakter, přičemž Kodex může být důležitým nástrojem k implementaci osvědčených postupů dle Dokumentu z Montreux.¹¹¹ Avšak velkou slabinou obou dokumentů je jejich právní nezávaznost a faktická nevyhmáhatelnost.

¹¹¹ VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 2018-03-20]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.

5 Návrh Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností

Úsilí o zavedení právního rámce pro SVBS, které bylo poháněno obavou o veřejnou bezpečnost a stejně tak i zájmy samotných společností, vedlo k přijetí několika dokumentů. Ty nejvýznamnější jsem zmínil v předešlých kapitolách. Nicméně všechny mají jedno společné, a to je právní nezávaznost, která velmi komplikuje jejich právní vymahatelnost.¹¹²

V roce 2005 byla Radou OSN pro lidská práva ustavena pracovní skupina, která se měla zabývat žoldnéřstvím.¹¹³ Avšak v roce 2008 byl její mandát rozšířen specificky na problematiku SVBS. Pracovní skupina byla požádána, aby vyhodnotila dopady aktivit SVBS na lidská práva a vypracovala návrh základních mezinárodních principů, které podpoří jejich dodržování ze strany SVBS. Rozšíření mandátu pracovní skupiny reflektovalo obavy mezi členy Rady pro lidská práva o obrovském rozšíření užívání služeb SVBS. Tento vývoj rozproudil velkou debatu o vhodnosti užívání služeb těchto společností a o potřebě jejich právní regulace.¹¹⁴ Vyústěním této debaty bylo vypracování návrhu Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností,¹¹⁵ který byl v roce 2010 předložen Radě OSN pro lidská práva a Valnému shromáždění. Návrh vypracovala výše zmíněna pracovní skupina při OSN.¹¹⁶

Na rozdíl od Dokumentu z Montreux či Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb se Úmluva soustředí na něco poněkud odlišného. Jejím cílem je vytvořit mezinárodní závazná pravidla pro SVBS a významně tak doplnit dvě výše zmíněné iniciativy. Jak zmiňují někteří komentátoři, k úspěšné regulaci nestátních subjektů jako jsou SVBS, je potřeba vícevrstvý přístup zahrnující mezinárodní standardy, účinnou národní legislativu a seberegulaci samotného průmyslového odvětví.¹¹⁷

¹¹² JUMA, Laurence. Privatisation, human rights and security: Reflections on the Draft International Convention on Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies. *Law, Democracy & Development* [online]. 2011, vol. 15, s. 1-2 [cit. 22. března 2018]. Dostupné na <<https://www.ajol.info/index.php/idd/article/view/68295>>.

¹¹³ BURDZY, Anna-Marie. *The Montreux Document: A Mapping Study on Outreach and Implementation* [online]. Geneva: DCAF, 2017, s. 83 [cit. 22. března 2018]. Dostupné na <<http://www.mdforum.ch/pdf/mapping-study.pdf>>.

¹¹⁴ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D'Abouville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 52-53.

¹¹⁵ Dále jen Úmluva

¹¹⁶ DOLEŽALOVÁ, Tereza. Válka na zakázku: Lidskoprávní aspekty privatizace užití síly. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2013, roč. V., č. 3, s. 23.

¹¹⁷ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D'Abouville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 53.

I přes veškerou snahu se dosud Úmluvu nepodařilo přijmout, což nám ale nebrání zabývat se jejím obsahem, neboť je možné, že se v budoucna stane pevnou součástí mezinárodního práva.

5.1 Rozsah aplikace

Návrh Úmluvy pokrývá aktivity SVBS, které jsou v jejím textu definovány jako „právnícké osoby, které poskytují za úplatu vojenské a/nebo bezpečnostní služby, včetně vyšetřovacích služeb, fyzickými a/nebo právníckými osobami.“¹¹⁸ Na rozdíl od Dokumentu z Montreux by se pravidla obsažená v Úmluvě aplikovala bez ohledu na to, zda SVBS operují či neoperují v oblasti ozbrojeného konfliktu.¹¹⁹ Samotná definice SVBS, kterou Úmluva obsahuje je velmi široká, tak aby pokryla co nejvíce činností a služeb, které tyto společnosti poskytují. Zajímavé je porovnání s definicí SVBS dle Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, která společnosti vůbec nerozlišuje na vojenské a bezpečnostní, ale pouze na ty, které poskytují bezpečnostní služby. Celý dokument se až na dvě výjimky úplně vyhýbá použití slova „vojenský.“ To samozřejmě souvisí s tím, že Kodex byl vytvářen především ve spolupráci se zástupci SVBS, které se snaží zbavit spojení s negativním pojmem „žoldnéřství.“

Co se týče vojenských služeb, tak zahrnují především „specializované služby spojené s vojenskými akcemi, jako je strategické plánování, zpravodajská činnost, letecké operace a satelitní sledování, poskytnutí znalostí určených k vojenskému použití, materiál a technická podpora ozbrojených sil a s tím spojená činnost.“ Bezpečnostní služby Úmluva definuje jako „ozbrojené střežení nebo ochrana lidí a budov, jakýkoliv přenos znalostí s možností jejich aplikace při poskytování bezpečnostních služeb, vývoj a implementace bezpečnostních opatření a činnost s tím spojená.“

Někdo by mohl namítnout, že výše uvedené definice jsou příliš široké, nicméně je potřeba mít na paměti, že činnost SVBS se netýká pouze zemí jako Irák, Afghánistán nebo Sýrie. Ve skutečnosti tyto společnosti operují v mnoha dalších oblastech. Například samotná OSN využívá jejich služeb ozbrojeného a neozbrojeného doprovodu a logistické podpory při svých misích po celém světě. Stejně tak na ně spoléhají i humanitární a nevládní organizace.

¹¹⁸ Draft of a possible Convention on Private Military and Security Companies (PMSCs) for consideration and action by the Human Rights Council

¹¹⁹ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D’Aboville (ed.). Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 53.

Pokud se zamýšlíme nad SVBS, je třeba si uvědomit, že nemluvíme pouze o válečných zónách, ale i o jiných nestabilních oblastech.¹²⁰

5.2 Funkce států

Návrh Úmluvy ve svém článku 9 stanovuje, že jsou zde jisté fundamentální státní funkce, které nemohou být privatizovány.¹²¹ Seznam funkcí daných Úmluvou dále přesahuje požadavky kladené MHP.¹²² V návrhu jsou konkrétně zmíněné následující funkce státu, které nelze privatizovat:

- přímá účast na nepřátelských akcích
- vedení válek nebo bojových operací
- braní zajatců
- zákonodárství
- špionáž
- zpravodajská činnost
- poskytnutí znalostí s možnou vojenskou, bezpečnostní či policejní aplikací
- použití a další činnost spojená se zbraněmi hromadného ničení
- policejní pravomoci, zatčení nebo zadržení osob včetně jejich výslechu¹²³

Většina států připouští, že některé z těchto funkcí, by rozhodně neměly být privatizovány. Jako příklad může posloužit účast na nepřátelských akcích či vedení bojových operací, kdy jak z prohlášení států, tak i z jejich právních ráďů vyplývá, že souhlasí se zákazem privatizace v této oblasti. Stejně tak právní rády všech států budou obsahovat ustanovení, které by zabránilo případné delegaci zákonodárné moci na soukromé společnosti. Ostatní kategorie by mohly být přijaty v případě jejich zúžení. Problém by mohly představovat policejní pravomoci, jelikož spousta států (např. USA) již dávno privatizovala svůj vězeňský systém. Nicméně velká část států by jistě souhlasila, že výslechy mají provádět osoby pověřené státem. Není tedy pochyb, že by spousta států nesouhlasila se zákazem privatizace některých

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ HAILE, J. Chris. New U.N. Draft International Convention On The Regulation, Oversight And Monitoring Of Private Military And Security Companies. *International Government Contractor*. 2009, vol. 6, no. 9, s. 3.

¹²² PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D'Abouville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law* (Sanremo, 6th-8th September 2012). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 54.

¹²³ Draft of a possible Convention on Private Military and Security Companies (PMSCs) for consideration and action by the Human Rights Council

státních funkcí uvedených v návrhu Úmluvy, jako je třeba zpravodajská činnost. Tyto body by tedy měly být součástí vyjednávání, které by nakonec mohlo skončit přijetím Úmluvy.¹²⁴

5.3 Státní kontrola a dohled

V návrhu úmluvy se nachází množství ustanovení, která státy zavazují k aktivní regulaci SVBS. Tyto závazky by se neměly vztahovat pouze na teritoriální státy, ale i na státy domáci.¹²⁵ Uložení specifických povinností domácím státům vyplývá z MHP a dále z lidských práv, respektive ze závazku chránit je a předcházet jejich porušení. Velkým problémem v této oblasti je skutečnost, že neexistuje žádná mezinárodní norma, která by po státech vyžadovala kontrolu nad SVBS. Vzhledem k tomu, že SVBS nyní vykonávají činnosti, které dříve prováděly vysoce regulované státní subjekty, jako je armáda či policie, je nezbytně nutné s takovou normou přijít.¹²⁶ V této souvislosti přichází návrh Úmluvy s požadavkem na komplexní regulaci a účinný dohled nad SVBS ze strany států. Mezi tyto požadavky patří:

- vytvoření registru SVBS
- vytvoření národního licenčního režimu, který bude pokrývat import i export vojenských a bezpečnostních služeb
- zajištění řádného prověření zaměstnanců SVBS
- zajištění náležitého školení pro zaměstnance SVBS s ohledem na dodržování MHP a lidských práv a používání zbraní
- vytvoření vnitrostátních pravidel pro použití síly a zbraní¹²⁷

Potřeba licencování a registrace je více než zřejmá. Mnoho domácích států po svých vlastních SVBS vyžaduje získání licence a jejich možnosti pro užití síly a zbraní jsou silně regulovány.

Dalším důležitým opatřením, které návrh Úmluvy obsahuje, je závazek států vytvořit taková legislativní, administrativní a jiná opatření, která zajistí odpovědnost SVBS a jejich zaměstnanců za porušení lidských práv. Jinak řečeno, každý stát je povinen přijmout právní předpisy, které zakazují určité činnosti SVBS (například výše zmíněné funkce státu, které

¹²⁴ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D’Aboville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law* (Sanremo, 6th-8th September 2012). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 54.

¹²⁵ viz. kapitola 3.1

¹²⁶ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D’Aboville (ed.). *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law* (Sanremo, 6th-8th September 2012). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 55.

¹²⁷ HAILE, J. Chris. *New U.N. Draft International Convention On The Regulation, Oversight And Monitoring Of Private Military And Security Companie*. *International Government Contractor*. 2009, vol. 6, no. 9, s. 2.

nelze zprivatizovat) a jejich zaměstnanců, jež porušují lidská práva, MHP, trestní právo a omezení pro použití zbraní. Dále musí každý stát stanovit svou pravomoc, pokud dojde k takovému porušení na jeho území či ho spáchal jeho vlastní státní příslušník nebo je obětí jeho státním příslušníkem.

Dále je povinností každého státu přijmout taková patření, která zajistí řádné prošetření, stíhání a účinné opravné prostředky obětem, pokud dojde k porušení výše uvedených povinností, spočívajících v dodržování MHP a lidských práv. Toto ustanovení návrhu Úmluvy je obzvláště důležité, neboť směřuje ke zvýšení odpovědnosti SVBS v případě, že poruší závazky plynoucí z mezinárodního práva. Současný stav je totiž takový, že navzdory mnoha mediálně známým případům (jako je např. provozování prostituce v Bosně nebo zabíjení civilistů v Iráku) je trestní stíhání SVBS a jejich zaměstnanců v jejich domovských státech velmi vzácné. To vyvolává přesvědčení, že SVBS operují v jakémsi právním vakuu. Takové vnímání činnosti SVBS jenom podporuje skutečnost, že SVBS zapletené do porušování mezinárodního práva nadále získávají velké státní zakázky. Nutno podotknout, že ani odpovědnost daná dle civilního práva, nebyla o moc užitečnější.¹²⁸

5.4 Mezinárodní dohled

I když návrh Úmluvy uznává ústřední roli vnitrostátní regulace aktivit SVBS, poskytuje také určitou úroveň mezinárodního dohledu, který je založený na modelu dle lidskoprávních úmluv OSN.¹²⁹ Mělo by dojít k ustavení Dohledové komise o 13 členech, které budou jednotlivé státy zasílat pravidelná hlášení o legislativních, administrativních a dalších opatřeních, jež zajistí dosažení skutečně účinného prosazování závazků daných Úmluvou. Komise by pak státům poskytla vlastní připomínky a doporučení či případně zažádá o poskytnutí dodatečných informací. Dále by tento orgán poskytoval výkladové komentáře k jednotlivým ustanovením Úmluvy a shromažďoval informace o SVBS, které by se dopustily porušení norem mezinárodního práva. Veškerá zjištění, by pak byla předána konkrétnímu státu. Avšak bez ohledu na takové zjištění by Komise neměla jakoukoliv pravomoc přímo úkolovat státy.

Komise by dále měla sloužit jako místo, kde by jednotlivé státy mohly podávat protesty proti porušování závazků a pravidel daných Úmluvou. V tomto ohledu se počítá se zřízením *ad hoc* Smírčí komise, která by měla státy vést ke smírnému vyřešení sporu. Návrh

¹²⁸ PATEL, Faiza. The UN Draft Convention. D’Aboville (ed.). Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012). Milano: FrancoAngeli, 2012, s. 56.

¹²⁹ Tamtéž

Úmluvy by také měl státům umožnit, aby jejich státní příslušníci mohli podávat individuální stížnosti, pokud by se tito jednotlivci domnívali, že jsou obětí jakéhokoliv porušení závazků a pravidel obsažených v Úmluvě.¹³⁰

5.5 Budoucnost návrhu Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností

Návrh Úmluvy je průlomovým počinem, neboť nám poukazuje na skutečnost, že mezinárodní společenství reprezentované OSN vnímá realitu existence SVBS, akceptuje ji a celkem důrazně je odlišuje od žoldněrů. Úmluva také důsledně rozlišuje mezi SVS a SBS.¹³¹ Nicméně je třeba zmínit, že proces přijetí návrhu Úmluvy dosud probíhá, přičemž poslední zasedání Rady OSN pro lidská práva proběhlo mezi 22.-24. květnem 2017, během kterého dosud fungující pracovní skupina požádala o prodloužení mandátu na další tři roky.¹³² To znamená, že přijetí návrhu Úmluvy nelze očekávat dříve než v roce 2020.

Opět se tedy potvrdilo, že mezinárodní společenství reaguje velmi pomalu na změny v rámci mezinárodního práva a otázka je, zda bude návrh Úmluvy vůbec přijat. Dosud je tak nutné spoléhat spíše na mezivládní iniciativy, jako je Dokument z Montreux a Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, které ačkoliv samoregulační povahy, se ukázaly být vcelku účinnými prostředky k regulaci aktivit SVBS.¹³³

¹³⁰ HAILE, J. Chris. New U.N. Draft International Convention On The Regulation, Oversight And Monitoring Of Private Military And Security Company. International Government Contractor. 2009, vol. 6, no. 9, s. 5.

¹³¹ ŠMÍD, Tomáš. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Středoevropské politické studie* [online]. 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4599/6157>>.

¹³² UN Human Rights Council. *Sixth session of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies* [online]. ohchr.org, 24. května 2017 [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/WGMilitary/Pages/OEIWGMilitarySession6.aspx>>.

¹³³ DOLEŽALOVÁ, Tereza. Válka na zakázku: Lidskoprávní aspekty privatizace užití síly. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2013, roč. V., č. 3, s. 23.

6 Závěr

Cílem mé práce bylo analyzovat a zhodnotit vývoj a současný stav právní úpravy soukromých vojenských a bezpečnostních společností, a to z pohledu mezinárodního humanitárního práva, kdy po skončení studené války došlo k masivnímu rozvoji soukromého sektoru v oblasti poskytování vojenských a bezpečnostních služeb. Tento rozvoj je spojený především s válkami proti terorismu v Afghánistánu a Iráku, kde rozšíření SVBS dosáhlo takových rozměrů, že počet jejich zaměstnanců značně převyšoval počet příslušníků pravidelných armád.

S tímto rozšířením se též objevily i problémy, které byly spojeny především s porušováním jak vnitrostátních norem, tak i norem mezinárodního práva ze strany SVBS jako je například nechvalně známá společnost Blackwater. Vystala tedy otázka, jakým způsobem regulovat činnost těchto společností na mezinárodní úrovni.

Avšak hned první potíže nastaly se samotnou definicí SVBS. Existovaly zde sice definice týkající se žoldnéřství obsažené ve dvou úmluvách týkajících se přímo žoldnéřství a v Dodatkovém protokolu k Ženevským úmluvám, nicméně ty nereflektovaly podstatné rozdíly mezi žoldnéřstvím a činností SVBS. Rozdílná je především samotná struktura těchto společností, která je jasně korporátní povahy. Navíc otevřeně propagují svou užitečnost a profesionalitu, a také většinou dbají o svou dobrou pověst, kdy poskytují své služby pouze mezinárodně uznaným vládám, respektujíc tak jejich právní předpisy. Dále je důležité zmínit, že cílem těchto úmluv byla nikoliv regulace, ale potírání žoldnéřství, jako nežádoucího jevu. Tyto úmluvy totiž vznikaly během studené války a cílily především na oblast Afriky, kde byly různé žoldnéřské skupiny velice aktivní.

Mnoho odborníků poukazovalo na to, že se SVBS pohybují v jakémsi právním vakuu, což ale dle mého názoru není tak úplně pravda, neboť se na ně za určitých okolností vztahovaly normy MHP. Především se jednalo o situace, kdy je SVBS začleněna přímo do struktury pravidelných ozbrojených složek. Avšak takovéto přímé začlenění prakticky vůbec nenastává. Druhou a daleko častější situací bylo pohlížení na zaměstnance SVBS jako na civilisty. V tom případě by podléhaly danému národnímu právnímu řádu. Avšak jak jsme mohli vidět v Iráku, byla často pravomoc států na jejichž území SVBS působily, buď omezena či úplně vyloučena. Prvním dokumentem, který se zabýval regulací výhradně SVBS, byl Dokument z Montreux přijatý v roce 2008 v rámci mezivládního procesu s názvem *Swiss Initiative*. Povahou se sice nejedná o mezinárodní úmluvu, nýbrž o mezistátní dohodu, nicméně i tak se jedná o vcelku přelomový dokument, který přichází s vlastní definicí SVBS,

reflektující existenci jak SVS, tak i SBS. Dokument z Montreux je adresovaný primárně samotným státům, kterým má zdůraznit jejich závazky plynoucí z MHP a lidských práv. Avšak velkou slabinou je jeho právní nezávaznost, která je několikrát zdůrazněna přímo v samotném textu. Co je naopak silnou stránkou Dokumentu, jsou tzv. *good practices* neboli osvědčené postupy, které mají státům poskytnout jakýsi návod k přijetí účinné právní úpravy k regulaci aktivit SVBS.

Ze *Swiss Initiative* a v návaznosti na Dokument z Montreux vznikl hned v roce 2010 Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb. Na rozdíl od Dokumentu z Montreux je však určený přímo SVBS, které se na jeho vytvoření přím podílely. Další odlišností je způsob, jakým jsou SVBS definovány. Kodex zcela opouští dělení těchto společností na vojenské a bezpečnostní. S pojmem „vojenský“ prakticky vůbec neoperuje. Nicméně i tak se Kodex vztahuje i na společnosti vojenské, neboť v tomto případě jde pouze o snahu soukromých společností, zbavit se určité negativní publicity spojené s působením žoldnérů, a především SVBS v Iráku a Afghánistánu. Co mají naopak oba dokumenty společné, je jejich právní nezávaznost, kdy nevytvářejí žádnou právní odpovědnost mimo tu, která je již stanovena MHP či národními právními řády. Kodex také zcela vyjasňuje rozsah jeho aplikace, když operuje s pojmem „komplexní prostředí“, které zahrnuje jak oblasti ozbrojených konfliktů a oblasti postižené přírodní katastrofou, tak i jiná nestabilní či postkonfliktní prostředí. V textu Kodexu se také nachází vcelku podrobná pravidla týkající se výběru personálu, jeho výcviku a školení, pravidel pro použití síly a zbraní.

V rámci Kodexu došlo v roce 2013 k naplnění závazku ustavit fungující mechanismus, který bude dohlížet na dodržování pravidel a závazků stanovených právě Kodexem. Byly tak přijaty stanovy na základě kterých, byla vytvořena Asociace Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb. Členem Asociace se mohou stát SVBS, státy i nevládní organizace. Zástupci těchto zúčastněných stran jsou pak rovnoměrně zastoupeni v orgánech Asociace.

Pokud se společnosti chtějí stát členy Asociace, musí projít schvalovacím procesem. Během tohoto procesu se zkoumá, zda společnost splňuje požadavky dané Kodexem a její připravenost stát se členem Asociace. Pokud Asociace shledá, že je daná společnost splňuje stanovené požadavky, je jí vydáno osvědčení s platností na 3 roky. I když se jedná o institut samoregulační, shledávám ho velmi účinným, a to především ve spojení s institutem stížností. Ten totiž umožňuje, aby zaměstnanci společností či třetí osoby podávaly orgánům Asociace stížnosti pro nevhodné či nezákonné chování, které porušilo či mohlo porušit

pravidla stanovená Kodexem. Postup, jakým se tyto stížnosti podávají musí vytvořit samy společnosti, přičemž je požadováno, aby byl všem dostupný, spravedlivý a nabízel účinné opravné prostředky. V případě, že orgány Asociace dojdou k závěru, že k porušení pravidel daných Kodexem došlo, může členství dané společnosti pozastavit či dokonce zrušit.

Právě tento postih je dle mého názoru účinným způsobem, jak si SVBS vymínit dodržování norem MHP a lidských práv. Mnoho států a mezinárodních organizací včetně OSN, udělení zakázky podmiňuje právě členstvím v Asociaci. Pokud tedy společnost není jejím členem nebo byla dokonce vyloučena, dochází ke snížení její konkurenceschopnosti na trhu s vojenskými a bezpečnostními službami.

Posledním dokument, kterým jsem se ve své práci zabýval je návrh Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností. Jak již vyplývá z názvu, vznikl na půdě OSN v roce 2010 v rámci pracovní skupiny, která se měla zabývat právě SVBS. V určitém ohledu se jedná o průlomový dokument, neboť tím OSN dala najevo, že akceptuje fenomén rozsáhlé privatizace bezpečnosti, a že hodlá rozlišovat mezi SVBS a žoldněři. Avšak ani po sedmi letech a šesti zasedáních Rady OSN pro lidská práva nebyl tento dokument dosud přijat.

Pokud bych měl zhodnotit současný stav a efektivnost právní úpravy SVBS v mezinárodním humanitárním právu, musím konstatovat, že na úrovni mezinárodního společenství, které je reprezentováno OSN, sice došlo k posunu ve vnímání SVBS a k vytvoření návrhu dokumentu, který by jejich činnost dostatečně a efektivně reguloval na skutečně mezinárodní úrovni, avšak tento návrh nebyl dosud přijat. Jeho efektivnost, tak v současné době nelze posoudit, neboť přijetí tohoto návrhu přichází v úvahu nejdříve v roce 2020.

Jiná situace panuje na úrovni čistě mezivládní, kde došlo k přijetí Dokumentu z Montreux, který sice není mezinárodní úmluvou, avšak nabízí státům určité vodítko, jak mohou pomocí vnitrostátní legislativy regulovat činnost SVBS, tak aby byla v souladu s normami MHP a lidskými právy. To ještě umocnil Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb vytvořený převážně samotnými SVBS a navazující na Dokument z Montreux. Kodex ve spojení se vznikem Asociace nabízí vcelku účinný, i když samoregulační, prostředek k regulaci činnosti SVBS.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. *Soukromé vojenské společnosti. Staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 248 s.
- BUREŠ, Oldřich a kol. *Privatizace bezpečnosti: české a zahraniční zkušenosti*. Praha: Grada Publishing, 2013, 320 s.
- BRABEC, František, KAMENÍK, Jiří a kol. *Komerční bezpečnost: Soukromá bezpečnostní činnost detektivních kanceláří a bezpečnostních agentur*. Praha: ASPI, 2007, 338 s.
- DEMPSEY, John S. *Introduction to Private Security*. Boston: Cengage Learning, 2010, 480 s.
- CHESTERMAN, Simon, LEHNARDT, Chia. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 320 s.
- ORTIZ, Carlos. *Private Armed Forces and Global Security: A Guide to the Issue*. Oxford: Preager, 2010. 250 s.

Sborníky

- D'ABOVILLE, Benoit. *Private Military and Security Companies: 35th Round Table on Current Issues of International Humanitarian Law (Sanremo, 6th-8th September 2012)*. Milano: FrancoAngeli, 2012. 191 s.
- JUKL, Marek. Privatizace ozbrojených konfliktů. Ondřej, Šturma (eds). *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008, s. 291-292.

Odborné časopisy

- BENICSÁK, Péter. Overview of private military companies, *AARMS*, 2012, vol. 11, no. 2, s. 315-324.
- BRAYTON, Steven. Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping. *Journal of International Affairs*. 2002, vol. 55, no. 2, s. 303-329.
- BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. Historie využívání soukromých vojenských sil, *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 3, s. 76–102.

- BUREŠ, Oldřich, NEDVĚDICKÁ, Vendula. Komparace využití služeb SVS administrativami George W. Bushe a Baracka Obamy, *Obrana a strategie*, 2011, roč. 2011, č. 2, s. 111-133.
- BUREŠ, Oldřich. Jak regulovat soukromé vojenské společnosti? *Mezinárodní vztahy*, 2009, roč. 44, č. 4, s. 85-107.
- DOLEŽALOVÁ, Tereza. Válka na zakázku: Lidskoprávní aspekty privatizace užití síly. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2013, roč. V., č. 3, s. 22-23.
- HAILE, J. Chris. New U.N. Draft International Convention On The Regulation, Oversight And Monitoring Of Private Military And Security Companies, *International Government Contractor*, 2009, vol. 6, no. 9, 5 s.
- KULÍŠEK, Jaroslav, Soukromé vojenské společnosti (Nový faktor společného operačního prostředí), *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 71–96.
- KWAKWA, Edward. The Current Status of Mercenaries in the Law of Armed Conflicts. *Strategic Review for Southern Africa*, 2002, vol. 24, no. 2, s. 17.
- NOVÝ, Jindřich, ZAPLETALOVÁ, Pavlína. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí, *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 2007, č. mimořádné, s. 139-144.
- ROSS, Fetterly. The Demand and Supply of Peacekeeping Troops. *Defence and Peace Economics*, vol. 17, no. 5, October 2006, s. 458.
- ZÁVĚŠICKÝ, Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti, *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14 (46), č. 4, s. 77-85.

Právní předpisy

- Dodatkový protokol přijatý 8. června 1977 k ženevským úmluvám ze 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.
- Draft of a possible Convention on Private Military and Security Companies (PMSCs) for consideration and action by the Human Rights Council.
- International Code of Conduct for Private Security Service Providers, November 17th, 2010.
- Mezinárodní úmluva OSN proti náboru, užívání, financování a výcviku žoldnéřů z roku 1989.

- The Montreux Document on private military and security companies. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008.
- Úmluva Organizace Africké jednoty o potírání žoldnéřství z roku 1977.

Internetové stránky

- BORGER, Julian. *CIA hired private contractors for secret assassination project* [online]. theguardian.com, 20. srpna 2009 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/world/2009/aug/20/cia-secret-assassination-al-qaida>>.
- BURDZY, Anna-Marie. *The Montreux Document: A Mapping Study on Outreach and Implementation* [online]. Geneva: DCAF, 2017, s. 83 [cit. 22. března 2018]. Dostupné na <<http://www.mdforum.ch/pdf/mapping-study.pdf>>.
- BUZATU, Anne-Marie. The ICoC: An Industry-Led, Multi-Stakeholder Initiative. *Journal of International Peace Operations* [online]. 2011, vol.6, no. 4, s. 9, [cit. 15. března 2018]. Dostupné na <http://www.privatemilitary.org/ISOA/JIPO-2011-01-ISOA-ICoC_for_PSCs.pdf>.
- BUZATU, Anne-Marie. *Towards an International Code of Conduct for Private Security Providers: A View from Inside a Multistakeholder Process* [online]. Geneva: DCAF, 2015 [cit. 2018-03-21] Dostupné na <<https://icoca.ch/sites/default/files/resources/DCAF-SSR-12.pdf>>
- Congressional Research Service. *Department of Defense: Contractor and Troop Levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2017* [online]. fas.org, 28. dubna 2017 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na <<https://fas.org/sgp/crs/natsec/R44116.pdf>>.
- DICKINSON, Laura. *Outsourcing war and security: problems and solutions* [online]. theconversation.com, 12. ledna 2015 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na <<http://theconversation.com/outsourcing-war-and-security-problems-and-solutions-35728>>.
- GAULTIER, Leonard. *The Mercenary Issue at the UN Commission on Human Rights: The Need for a New Approach* [online]. operationspaix.net, 20. prosince 2008 [cit. 12. března 2018]. Dostupné na <http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6041~v~The_Mercenary_Issue_at_the_UN_Commission_on_Human_Rights.pdf>.

- HERSH, Seymour. *Torture at Abu Ghraib* [online]. newyorker.com, 10. května 2004 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib>>.
- HORTON, Scott. *Getting Closer to the Truth about the Blackwater Incident* [online]. harpers.org, 14. listopadu 2007 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://harpers.org/blog/2007/11/getting-closer-to-the-truth-about-the-blackwater-incident/>>.
- International Code of Conduct Association. *Membership* [online]. icoca.ch, [cit. 21. března 2018]. Dostupné na <<https://www.icoca.ch/en/membership>>.
- INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS, *International humanitarian law and private military/security companies-FAQ* [online]. icrc.org, 10. prosince 2013 [cit. 28. 7. 2017]. Dostupné na <<https://www.icrc.org/en/document/ihl-and-private-military-security-companies-faq>>.
- JERBY, Scott. *The International Code of Conduct for Private Security Service Providers. Academy Briefing No. 4. Geneva* [online]. Geneva: Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2013 [cit. 2018-03-17]. Dostupné na <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman/files/Publications/Academy%20Briefings/Icoc_web_final.pdf>.
- JOHNSTON, David, BRODER, John. *F.B.I. Says Guards Killed 14 Iraqis Without Cause* [online]. nytimes.com, 14. října 2007 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.nytimes.com/2007/11/14/world/middleeast/14blackwater.html>>.
- JUMA, Laurence. *Privatisation, human rights and security: Reflections on the Draft International Convention on Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies. Law, Democracy & Development* [online]. 2011, vol. 15, s. 1-2 [cit. 22. března 2018]. Dostupné na <<https://www.ajol.info/index.php/ldd/article/view/68295>>.
- KLUSÁČEK, Jan. *Kauza Blackwater: Hledání spravedlnosti v mediálním věku* [online]. ceska-justice.cz, 5. listopadu 2014 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2014/11/kauz-blackwater-hledani-spravedlnosti-v-medialnim-veku/>>.
- Participating States of the Montreux Document [online]. eda.admin.ch, 27. listopadu 2017 [cit. 15.3.2018]. Dostupné na <<https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/foreign->

- policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html>.
- SHEAR, Jeff. *A professional military and the privatization of warfare* [online]. psmag.com, 22. dubna 2011 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://psmag.com/books-and-culture/a-professional-military-and-the-privatization-of-warfare-30468>>.
 - SINGER, Peter W. *Outsourcing War* [online]. brookings.edu, 1. března 2005 [cit. 15. července 2017]. Dostupné na <<https://www.brookings.edu/articles/outsourcing-war/>>.
 - SINGER, Petr W. *Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry* [online]. brookings.edu, 1. ledna 2002 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na <<https://www.brookings.edu/articles/corporate-warriors-the-rise-and-ramifications-of-the-privatized-military-industry/>>.
 - ŠMÍD, Tomáš. Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Středoevropské politické studie* [online]. 2012, roč. 14, č. 4, s. 554-572. [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4599/6157>>.
 - The Montreux Document Forum [online]. mdforum.ch, [cit. 16. března 2018]. Dostupné na <<http://www.mdforum.ch/en/the-forum>>.
 - UN Human Rights Council. *Sixth session of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies* [online]. ohchr.org, 24. května 2017 [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/WGMilitary/Pages/OEIWGMilitarySession6.aspx>>.
 - *USA privatizují válku v Iráku. Soukromníci vydělávají* [online]. aktualne.cz, 13. srpna 2008 [cit. 16. července 2017]. Dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/usa-privatizuji-valku-v-iraku-soukromnici-vydelavaji/r~i:article:613569/?redirected=1501356257>>.
 - VÁLKOVÁ, Hana. *Bártova bezpečnostní agentura ABL změnila název i logo* [online]. idnes.cz, 13. března 2012 [cit. 20. července 2017]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/bartova-bezpecnostni-agentura-abl-zmenila-nazev-i-logo-pgi-domaci.aspx?c=A120313_120732_domaci_hv>.

- VAN AMSTEL, Nelleke, RODENHÄUSER, Tilman. *The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the relationship between international initiatives to regulate the global private security industry* [online]. Geneva: DCAF, 2016 [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PPPs_Series_Paper_The_MD_and_ICoC_Understanding_the_Relationship.pdf>.
- Webové stránky společnosti G4S. Dostupné na < <http://www.g4s.cz/cs-CZ/Nase-sluzby/Cash>>.
- WEINMANN, Karlee. *The Security Contractor Formerly Known As Blackwater Changes Its Name Again* [online]. businessinsider.com, 12. prosince 2011 [cit. 17. července 2017]. Dostupné na < <http://www.businessinsider.com/blackwater-xe-academi-name-change-2011-12>>.

Shrnutí

V diplomové práci se zabývám soukromými vojenskými a bezpečnostními společnostmi, a to především jakým vývojem prošla jejich právní úprava v mezinárodním humanitárním právu, jaký je její současný stav a zda je dostatečná a efektivní.

V první kapitole se zabývám fenoménem privatizace ozbrojených konfliktů a samotnou definicí SVBS. Dále se věnuji jejich odlišení od žoldnéřů a postavení SVBS v mezinárodním humanitárním právu.

Kapitola druhá je věnována právní úpravě SVBS v době před přijetím Dokumentu z Montreux. Zaměřil jsem se mezinárodní úmluvy týkající se žoldněřství a zda jsou aplikovatelné na činnost SVBS.

Dokument z Montreux je tématem třetí kapitoly, kde je podrobně rozebrán jeho vznik a povaha. Dále se věnuji tomu, jak definuje samotné SVBS a strukturu Dokumentu. Na závěr této kapitoly se zabývám užitečností tzv. *good practices* pro jednotlivé státy, účelem Poradního fóra a relevantními mezinárodněprávními závazky, které se vážou na SVBS.

Čtvrtá kapitola má za cíl představit Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, který přímo navázal na Dokument z Montreux a byl vytvořen samotnými SVBS, kterým je také určen. Zabývám se jeho povahou a rozsahem aplikace. Dále se věnuji Asociaci Mezinárodního kodexu chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, a to především jejímu přínosu pro dohled nad činností SVBS a dalším mechanismům, které umožňují účinné prosazování pravidel stanovených v Kodexu. Součástí kapitoly je vysvětlení vzájemného vztahu mezi Dokumentem z Montreux a Kodexem.

Závěrečná kapitola se věnuje prvnímu dokumentu, který vznikl na půdě OSN, a to návrhu Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností, kde se zabývám funkcemi státu, které dle Úmluvy nelze zprivatizovat. Dále jakým způsobem zakotvuje státní a mezinárodní dohled a budoucností dosud nepřijatého dokumentu.

Abstract

In the diploma thesis I deal with private military and security companies, especially through the development of their legal regulation in international humanitarian law, what is its current state and whether it is sufficient and effective.

In the first chapter I deal with the phenomenon of privatization of armed conflicts and the very definition of PMSC. I also deal with their distinction from mercenaries and the position of PMSC's in international humanitarian law.

The Montreux Document is the theme of the third chapter where its origin and nature are explored in detail. Next, I deal with how it defines the PMSC's itself and the structure of the Document. At the end of this chapter, I deal with the usefulness of so-called good practices for individual states, the purpose of the Adversory Forum, and the relevant international legal obligations that are binding on the PMSC's.

The fourth chapter aims to introduce the International Code of Conduct for Private Security Service Providers, which was directly linked to the Montreux Document and was created by the PMSC's itself, which is also intended. I deal with its nature and scope of application. I also deal with the Association of the International Code of Conduct for Private Security Services, in particular its contribution to overseeing PMSC's activities and other mechanisms that enable effective enforcement of the rules set out in the Code. Part of the chapter explains the relationship between the Montreux Document and the Code of Conduct.

The final chapter is devoted to the first document that originated in the United Nations which is the U.N. Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies, where I deal with state functions that can not be privatized under the Convention. Furthermore, how does national and international supervision and the future of a document that has not yet been adopted.

Klíčová slova

Soukromé vojenské společnosti, soukromé bezpečnostní společnosti, mezinárodní humanitární právo, lidská práva, privatizace ozbrojených konfliktů, žoldnéřství, Dokument z Montreux, Mezinárodní kodex chování pro poskytovatele soukromých bezpečnostních služeb, návrh Mezinárodní úmluvy OSN o regulaci, kontrole a monitoringu soukromých vojenských a bezpečnostních společností.

Keywords

Private military companies, private security companies, International Humanitarian Law, Human Rights, privatization of armed conflicts, mercenary, The Montreux Document, The International Code of Conduct for Private Security Service Providers, The U.N. Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies